

Visszaemlékezések

VÖRÖS VINCE

Magyar parasztszövetség 1941–1944*

(A jegyzeteket készítette: Vida István)

A Parasztszövetség megalakulása. A megalakulás előzményei

A Magyar Parasztszövetség igen jelentős társadalmi (politikai) megmozdulása volt a magyar birtokos parasztságnak a negyvenes évek első felében. Létrehozását és szerepét kiemeltté teszi, hogy ilyen méretű és öntudatú megmozdulása, szervezkedése még nem volt ennek a néprétegnek Magyarországon, és ha a történelmi eseményekbe való beillesztését nézzük, értékelésében az európai parasztt mozgalmak élére kerül.

Joggal felvetődik a kérdés, hogyan, mikor, miért kelt életre a Parasztszövetség gondolata?

A kérdés megvilágításával szükségszerűen kicsit előbbre kell lépünk. Arról itt nem beszélek, hogy a magyar parasztságnak már évszázados követelése voltak gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális téren, de mindezeket természetesen figyelembe véve, alapul elfogadva, a szövetség megalakulását megelőző közvetlen időszak eseményeit kell megvilágítanom, mégpedig nemcsak a falvak népei életének elmaradottságából eredő okokat, melyekkel a harmincas évek gazdasági válsága még kirívóbbá, szorosabbá tette parasztnépünk életkérdéseit, és ebből eredően a politikai motivációkat, melyekért a Független Kisgazdapárt a békési megalakulás után küzdött. Azért említem a Független Kisgazdapártot, mert ez a párt képezte a Parasztszövetség életrehívásának bázisát.

A harmincas évek képviselőválasztásai során a parasztság jelentős tömegeket vonultatott fel a Kisgazdapárt jelöltjei mellett, hogy a párt képviselőjét erősítse a parlamentben, mert hitt a párt által folytatott harc igazságának kivívásában, s bízott a vezetőiben. A tömegek akarata azonban mindegyik választáson súlyos kudarcba fulladt a hivatalos kormánykörök és kiszolgálóik: a közigazgatás és a csendőrség brutális beavatkozása miatt a nyílt szavazásos választási rendszerben. S emiatt a kisgazdapárti parasztok elsődleges kérdésévé vált a szabad, titkos választójog megszerzése, még a földkérdést is megelőzve, hiszen látták, reformokra az országban addig nem kerülhet sor, amíg a parlamentben megfelelő látszámú saját képviselőtömeget nem tudják biztosítani.

A kisgazdapárti tömegben az első törést az a szárnyra kelt hír okozta, amely szerint Eckhardt Tibor Gömbössel összepaktált a titkos választójog kérdésében, s engedményeket tett, melynek következtében sok kisgazdapárti tag elesne a választói jogtól.¹ Fokozta a

*Vörös Vince volt kisgazdapárti politikus, a Parasztszövetség országos titkára, majd főtitkára az MTA Történettudományi Intézete támogatásával emlékiratait írja. Kérésünkre abból kiemelt néhány részletet a Parasztszövetség második világháború alatti tevékenységére vonatkozóan, amelyeket önálló közleménnyé formálva itt közreadunk. Életrajzi adatait ld.: *História*, 1979. I. évf. 4. sz., 23. old.

¹Ld. bővebben: *Kónya Sándor*: Gömbös kísérlete totális fasiszta diktatúra megteremtésére. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968. 99–107. – Eckhardt 1930 decembere óta állt kapcsolatban a

kisgazdapárti tömegek nagy részének elégedetlenségét Eckhardt Tibor Körmenden elmondott beszéde, melyben hitet tett Habsburg Ottó mellett.² Főleg a Tiszántúl paraszt-sága, de a Dunántúl nagy része is a szabad-királyválasztás híve volt. A Kisgazdapárt már 1930-ban Békésen szabad-királyválasztónak mondta magát. A Habsburg-ház nem szerették, s anélkül, hogy konkrét személy is lett volna előttük királyjelöltként, csupán elvként ragaszkodtak a szabad-királyválasztáshoz, de ez Eckhardt beszéde után elegendő volt ahhoz, hogy népszerű vidéki kisgazdapárti vezető emberek számosan kilépjenek a pártból, s magukkal vigyék híveiket is.

Az egymást követő kabinetek németbarát politikája elősegítette a nyilasmozgalmak előretörését, melyek állandóan támadták a Kisgazdapártot, melyet baloldali szervezetnek tartottak németellenes politikája miatt, s mint ilyet, ellenségüknek. Hatalmas propagandájukkal az 1939-es képviselőválasztásokra a paraszti tömegek Kisgazdapárt iránti vonalmát jelentősen csökkentették. Ehhez hozzájárult a kormányzat erőteljes kisgazdapártellenes ténykedése is. A Kisgazdapárt 1939-ben súlyos vereséget szenvedett³, a párt válságba került, s ez a politikai zuhanás nagyban hozzájárult 1939 nyarán a Nemzeti Parasztpárt makói megalakulásához, azokkal a népi írókkal az élén, akik a választásokig többségükben kisgazdapártiak, vagy a Kisgazdapárt támogatói voltak.

Nagy Ferencnek⁴ igen fájt a paraszti tömegek elvesztése (bár ő képviselő lett a siklósi választókerületben), és sokat töprengett azon, mit kellene tenni, hogy a parasztságot újból megnyerhessék, egységbe hozhassák. Kisgazdapárti vonalon ez kilátástalannak látszott: képviselők, parasztok tömegének hite rendült meg a pártban. Eckhardt már nem volt vonzó egyéniség. Tildy Zoltán⁵ és Nagy Ferenc viszont feltétlenül meg akarták menteni a pártot.

Nagy Ferencben új gondolat született meg . . . Nem akarom azt mondani, hogy a mi, szakképzett arany- és ezüstkalászos gazdamozgalmunk, melyet én indítottam el néhány baranyai barátom (ifj. Bernáth Gyula, Pekori József és Klits András) segítségével

Kisgazdapárt vezetőivel, de az 1931-es választásokon még keresztény ellenzéki programmal szerzett mandátumot, s csak utána lépett be a Kisgazdapártba. Gaal Gaszton halála (1932. október 26.) után a párt vezérévé választották.

² Eckhardt körmendi beszéde 1937. október 10-én hangzott el.

³ Az 1939-es választásokon a Kisgazdapárt mandátumainak száma a korábbi 24-ről 14-re esett vissza.

⁴ Nagy Ferenc – 20 holdas bissei kisgazda – kisgazdapárti politikus. 1924-től a Nagyatádi-féle Kisgazdapárt tagja, 1928-tól 1930 júniusáig Baranya megyei alelnök. 1930-ban Tildy Zoltánnal és másokkal a Független Kisgazdapárt megalapítója, 1930. október 12-től főtitkára. 1939-től kisgazdapárti programmal parlamenti képviselő. 1941. szept. 28-tól 1943. nov. 3-ig a Parasztszövetség elnöke. A háború alatti függetlenségi és ellenállási mozgalom aktív résztvevője, 1942-ben tagja az antifasiszta erőket tömörítő Történelmi Emlékbizottságnak. A német megszállás idején 1944. április 18-tól október 10-ig a Gestapó foglya; 1944. október 15-én szabadlábra került. A Szálasi-puccs után illegálisba vonult.

⁵ Tildy Zoltán – református pap, kisgazdapárti politikus. 1932-től a szeghalmi református egyház lelkésze. A 20-as évek elején a Nagyatádi-féle Kisgazdapárt tagja és vidéki szervezője. A Független Kisgazdapárt egyik létrehozója, 1930. október 12-től alelnöke, 1940. január elejétől ügyvezető alelnöke. 1936-tól parlamenti képviselő, kisgazdapárti programmal. A függetlenségi és ellenállási mozgalom egyik vezetője; 1942-ben tagja a Történelmi Emlékbizottságnak.

1937-ben Baranyában⁶, adott volna indítékot Nagy Ferencnek a Parasztszövetség gondolatára, de az bizonyos: előtte állt ez a fiatal paraszti mozgalom, melyet – kérésemre – ő is segített itt-ott Kovács Bélával⁷ együtt, s látta a gyors sikert, melyet politikai jelszavak hangoztatása nélkül értünk el. Lehet, hogy az azonos szerkezetű Parasztszövetség gondolata ebből pattant ki Nagy Ferencben, azzal a változattal, hogy a kalászos mozgalom csak a szakképzett gazdákat kívánta tömöríteni, míg Nagy Ferenc a Parasztszövetségben az egyetemes parasztságot. Őneki, terveihez, minden parasztra szükségese volt.⁸

Így összegződött benne a Parasztszövetség koncepciója:

Országos Parasztszövetséget kell létrehozni, politikamentes színezettel. Vezető és tag csak parasztember lehet. A vesztes háború után – Nagy Ferenc egy percig sem bízott a németek győzelmében – a parasztság helytállása igen döntő lesz, s erre már most fel kell készíteni. A Parasztszövetségnek szembe kell fordulnia a nyilasokkal és volksbundistákkal. E szervezet megalakításának szükségességéről meg kell győzni a belügyminisztert.⁹ (Ezt keresztulvihetőnek tartotta, mert Keresztes-Fischer Ferenc Baranyából került Budapestre, s már innen ismerték egymást. Nagy Ferenc népszerű volt a megyei törvényhatósági bizottságban, olyannyira, hogy ha nem volt ott, nem szólalt fel okos ellenzéki módján, a hivatalos közigazgatás is megjegyezte: ma nem lesz érdekes az ülés, nincs itt Nagy Ferenc.)

Elgondolásaiban nem tévedett, amikor Keresztes-Fischer Ferencnek előadta a Parasztszövetséggel kapcsolatos tervét, ott kedvező fogadtatásra talált. Kérte az alapszabályok elkészítését. Nagy Ferenc magával hozta a kész alapszabály-tervezetet, és azonnal átadta. Keresztes-Fischer az alapszabályt a minisztertanács elé terjesztette, ahol azonban vitákat váltott ki. Teleki Pál miniszterelnök a KALOT-ot pártfogolta,¹⁰ amely a kormány anyagi és erkölcsi támogatásával működött, s éppen a falvakban szántak neki nagy szerepet. A Parasztszövetség ezzel ütközött volna. Keresztes-Fischer sajnálkozással adta vissza az alapszabályt Nagy Ferencnek azzal, hogy egyelőre várni kell vele.

1941 tavaszán rendkívüli esemény történt. Teleki Pál miniszterelnök öngyilkos lett. Keresztes-Fischer vette át az ügyek intézését az új miniszterelnök megválasztásáig, mint a kormány legidősebb, legrégebb tagja. Miniszterelnöknek is őt akarták, de nem vállalta, így

⁶ A Földművelésügyi Minisztérium a 20-as évek elejétől szervezett téli iskolákat a korszerű mezőgazdasági szakismeretek terjesztésére a parasztság körében. Aranykalászos gazda címet kapott az a fiatal gazda, aki elvégezte a kétéves téli szakiskolát; ezüstkalászos gazdának azt nevezték, aki sikeres vizsgát tett a 3 hónapos téli gazdasági tanfolyam végén. Ifj. Bernáth Gyula (Szabadszentkirály), Pekori József (Királyegyháza), Klits András (Orfű) fiatal baranyai gazdák, akik Vörös Vincével együtt 1930–34 között elvégezték a szentlőrinci Horthy Miklós Téli Gazdasági Iskolát. Valamennyien a Független Kisgazdapárthoz csatlakoztak. Az arany- és ezüstkalászos gazdák mozgalmának történetére ld.: Arany- és Ezüstkalászos Gazdák Évkönyve. Budapest, Közérdekű Könyvkiadó Vállalat 1943. 23–174. old., valamint *Vörös Vince*: Életutam. Kézirat. MTA Történettudományi Intézet Archivuma.

⁷ Kovács Béla – 20 holdas mecsekaljai kisgazda, kisgazdapárti politikus. 1933-tól tagja a Független Kisgazdapártnak; Nagy Ferencnek, a párt főtitkárának személyes híve. Az 1939-es választásokon fellépett képviselőjelöltként, de elbukott. 1941-től a Magyar Parasztszövetség főtitkára.

⁸ A Parasztszövetség megalakulásának körülményeire vonatkozóan ld. még Nagy Ferenc 1976. nov. 2-i Vörös Vincéhez intézett levelét. Idézi *Vörös Vince*: Életutam. 139. és következő oldalak.

⁹ Keresztes-Fischer Ferenc – kormánypárti politikus. 1921-től 1931-ig Baranya m., 1925-től egyúttal Somogy m. főispánja, 1931. aug. 24-től 1935. március 24-ig majd 1938. március 14-től belügyminiszter. 1941. április 3-án egy napig megbízott miniszterelnök.

¹⁰ KALOT – Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Titkársága.

lett az addigi külügyminiszterből, Bárdossy Lászlóból, miniszterelnök. Keresztes-Fischer értesítette Nagy Ferencet, hogy hozza el az alapszabályokat, az események most elterelik fontosabb kérdések felé a miniszterelnök figyelmét. Így is lett, a minisztertanács hozzájárult a Parasztszövetség megalakításához. A belügyminiszter közölte Nagy Ferencel: a szövetségnek pártokon felül kell állnia, s hogy a vezetőségbe kormánypárti parasztképviselőket is be kell vonni. Nagy Ferenc ezt készségesen vállalta, s többek között tárgyalta Pataki László,¹¹ Plósz István¹² és Csizmadia András¹³ képviselőkkel. Keresztes-Fischer azt ajánlotta, hogy tárgyaljon a KALOT-tal és a Hivatásszervezettel, s vonják bele ezt a két szervezetet is a Parasztszövetségbe. Nagy Ferenc ezzel a feladattal a katolikus Kovács Bélát bízta meg, aki ugyan beszélt P. Kerkai Jenővel¹⁴ és dr. Farkas Györggyel,¹⁵ a KALOT és Hivatásszervezet vezetőivel, de miután azok makacskodtak, többet nem kereste fel őket. Emellett Nagy Ferenc Kovács Bélát a velem való kapcsolatfelvétellel is biztatta, azért, hogy a kalászos gazdák mozgalmát megnyerjék a Parasztszövetség számára.

Tárgyalások a „Kis Pipa” vendéglőben

Kovács Béla fontosabbnak tartotta a velem való tanácskozást. Telefonált a Kis Újsághoz,¹⁶ s megállapodtunk, hogy aznap este – ez 1941 nyarán történt – nyolc óraker találkozzunk a „Kis Pipa” vendéglőben. Mindketten örültünk, hogy hosszú idő után láthatjuk egymást. Kovács Béla földim, baranyai, s mozgalmunk kezdeti időszakában támogatott Nagy Ferencel együtt. Régen nem találkoztam vele, mióta Budapestről irányítottam országossá váló kalászos mozgalmunkat. Most elmondta, egy olyan szövetséget akarnak létrehozni, amely magában foglalná a parasztság minden rétegét: a birtokost, a földmunkást, a cselédet, a napszámból élőket. Ennek az egyesülésnek Magyar Parasztszövetség lesz a neve, és tagjai, vezetői csak parasztok lehetnek. Az a kérésük, hogy ne járjunk külön utakon, hiszen egy a célunk. Mi is sokat nyernénk veletek – mondotta Kovács Béla –, öntudatos rétege vagytok a parasztságnak, sokan osztályharcos szemlélettel rendelkeztek, és azt a feladatot, melyet a Parasztszövetségnek szánunk, veletek lehetne a legjobban végrehajtani. Ti is nyernétek, nem lenne szükség sem KALOT-ra, sem

¹¹ Pataki László – módosparaszt, kormánypárti politikus. 1939-től a Magyar Élet Pártjának parlamenti képviselője.

¹² Plósz István – módosparaszt, kiszegdapárti, majd kormánypárti politikus. 1920–22 között kiszegdapárti, 1935-től kormánypárti programmal képviselő. Az Országos Mezőgazdasági Kamara, valamint a Magyar Szőlősgazdák Országos Egyesületének alelnöke. A Faluszövetség és más agrár-egyesületek vezetőségének valamint a „Hangya” szervezetet igazgatóságának a tagja. 1942-től a Parasztszövetség alelnöke.

¹³ Csizmadia András – gazdagparaszt, kiszegdapárti, majd kormánypárti politikus. 1918 előtt a Függetlenségi és 48-as Párt tagja, az ellenforradalom győzelme után csatlakozott a Nagyatádi-féle Kiszegdapárthoz. 1922-től – folyamatosan – kormánypárti képviselő.

¹⁴ P. Kerkai Jenő – jezsuita atya, 1936-tól a KALOT főtitkára, majd elnöke.

¹⁵ Farkas György dr. – 1936-tól a KALOT ügyvezető titkára, 1941-től a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete Agrártitkárságának vezetője. – A feiszabadulás után kiszegdapárti képviselő.

¹⁶ Vörös Vince 1940-től dolgozott a Kis Újságnál; 1941 elejétől tartózkodott állandóan Budapesten. (Vörös Vince közlése.)

Hivatásszervezetre, és a Mezőgazdasági Kamarának, közelebről Halács Ágostonnak¹⁷ is elvágónak önző, bekebelező törekvését.

Éreztem, láttam Bélának igazuk van. Az önálló kalászos szövetséget nem engedik létrehozni, örültem hát a Parasztszövetség gondolatának, melynek alapszabályát a belügy-miniszter elfogadta.

A továbbiakban néhány gondolatot ismertett velem Kovács Béla Nagy Ferenc terveiből, amelyek nyíltan vagy burkoltan bele voltak foglalva az alapszabályokba. Persze, még számos kérdés felvetődött. Miként fogadja a Kisgazdapárt vezetősége Nagy Ferenc kezdeményezését? Eckhardt Tibor és Tildy Zoltán ellenkezés nélkül fogadták. Kovács Béla miként kapcsolódott bele? Korábban éppen itt, a Kis Pipában győzte meg őt Nagy Ferenc, mert Béla eleinte nem bízott a kivihetőségében. Honnan veszi a Parasztszövetség az anyagi fedezetet? Keresztes-Fischer Ferenc ajánlott fel támogatást valamilyen nemzetvédelmi alpból. Hogyan viszonyul a Parasztszövetséghez a KALOT és a Hivatásszervezet, miután parasztok beszerzésére törekuszenek? Mozgalmuk alapja, a Salazar-diktatúra programja sohasem lesz képes komoly tömegmozgalmat összehozni, és arra a célra, melyre a Parasztszövetség alakul, nem felel meg, ennél fogva elsorvad – fejtegette Kovács Béla.

A Kis Pipában az óra későre járt, de mintha az idő megállt volna felettünk. Amikor éjfél felé elváltunk egymástól, megegyeztünk, kalászos barátaimmal ismertetem a Parasztszövetség létrehozásának tervét, és a csatlakozást előkészítem.

Kovács Bélával történt beszélgetésünk után megkaptam a Magyar Parasztszövetség alapszabályát, s úgy láttam, kevés változattal a kalászos elgondolásokat tartalmazza, előkészítő bizottságunknak bizonyára nem lesz kifogása ellene.

A Parasztszövetség megalakulása

Nagy Ferenc és Kovács Béla teljes lendülettel kezdtek hozzá a szövetség megalakításának előkészítéséhez. 1941. szeptember 28-án megtörtént az ünnepélyes zászlóbontás Budapesten, a Rákóczi úton levő Debrecen étterem dísztermében. Az ország minden részéből sereglettek össze az érdeklődők: birtokos parasztok, földmunkások, ismert parasztvezetők, kb. 150 fő. Én és számos kalászos barátom, megfigyelőként jelentünk meg. Ott voltak a népi írók: Veres Péter, Darvas József, Illyés Gyula, Sinka István, Kodolányi János, Szabó Pál, a Szabad Szó szerkesztője, valamint Futó Dezső¹⁸ és Bihari Nagy Lajos¹⁹ a Kis Újságtól.

¹⁷Halács Ágoston, dr. – mezőgazdasági érdekképviselői vezető. 1941-től az Országos Mezőgazdasági Kamara igazgatója, az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet igazgatósági tagja.

¹⁸Futó Dezső – kisgazdapárti újságíró. 1932-től állt kapcsolatban a Független Kisgazdapárttal, 1938–39-ben a párt Csanád megyei szervezőtitkára. Első írásai 1934-ben Bajcsy-Zsilinszky Endre lapjában, a Szabadság-ban jelentek meg. 1938–39-ben a Makói Független Újság, ill. utóda, a Délvidéki Független Hírlap, majd 1943. májusától a Kis Újság munkatársa. 1939 októberétől 1943 tavaszáig katona, Szeghalmon szolgált. (Futó Dezső közlése.)

¹⁹Bihari Nagy Lajos – bojtai tanító, újságíró. A Független Kisgazdapárt alapító tagja, később a párt Bihar megyei szervezetének elnöke. 1939-től a Kis Újság munkatársa, 1941-től a lap Magyar Kalász c. rovatának vezetője.

Kovács Béla ismertette az alapszabályokat,²⁰ amelyeknek elfogadása után Nagy Ferenc szólt az egybegyűltekhöz. Néhány gondolatát szükségesnek tartom kiemelni: a Parasztszövetség a parasztoké, más érdekeket nem szolgál; olyan időtálló szervezet kell legyen, amelyben otthon találnak az egymást követő nemzedékek. Felhívta a figyelmet arra, hogy a Parasztszövetségnek minden országos, tehát nemcsak a parasztságot érintő kérdésben állást kell foglalnia, s „új”, átfogó életszemlélet kialakítására kell törekedni. Ugyanakkor rámutatott arra, hogy a szövetség a „keresztény magyar világnézet” alapján áll. A legfontosabb feladatként a paraszti gazdálkodás színvonalának emelését jelölte meg, de szükségesnek tartotta az értékesítés megszervezését is. Elodázhatatlannak nevezte a földmunkásság és szegényparasztság földhözjuttatását. Kitért a parasztság szociális helyzetére, sürgetve a falusi munkanélküliség megszüntetését, az iskoláztatás gondjainak megkönnyítését és az egészségügyi ellátás javítását, olcsóbbá tételét. Fontosnak tartotta a kapcsolat fenntartását és ápolását a népi írőkkel; műveiket el kell juttatni minden faluba – hangoztatta.²¹

Az alakuló közgyűlés megválasztotta a Parasztszövetség vezetőségét.²² Az elnök és a főtitkár személye előre tudott volt, s a pártokfelettség szimbolizálása végett helyettes elnökként kormánypárti jöhetett számításba. Pataky Lászlót azelőtt nem ismertem, itt láttam először. Mint a Magyar Élet Pártja parasztképviselője, elég csendes szerepet töltött be a parlamenti életben, s mint kiderült, a Parasztszövetségben sem zavart sok vizet. Módosabb gazda volt, Nagy Ferenc őt választotta ki a MÉP képviselők közül, mert aránylag ővele tudta megértetni elgondolásait, jobban, mint Csizmadia Andrással, vagy akár az ugyancsak baranyai Patacsi Dénessel.²³ Az is megtörtént, hogy Pataky László egyszer a parlamentben Nagy Ferencékkel szavazott. Sem ő, sem a többi, a Parasztszövetség munkájában ténykedő MÉP parasztképviselők soha nem próbálták a kormányzat semmilyen álláspontját a Parasztszövetségre rátukmálni.

A Parasztszövetség igazi motorját – Kovács Béla irányításával – a központi titkárok alkották. Többségük demokratikus gondolkodású, haladó szellemű parasztember. Dobi István²⁴ földmunkás (Szőny), korábban a Szociáldemokrata Párt tagja, Iliás Ferenc,

²⁰ Ld.: Az Országos Magyar Parasztszövetség alapszabálya. Sylvester nyomda. 1941. 15. old.

²¹ Ld.: A Magyar Parasztszövetség programja. Elmondotta: a Magyar Parasztszövetség alakuló gyűlésén Nagy Ferenc kisgazda, országgyűlési képviselő, a Magyar Parasztszövetség országos elnöke. Kiadta: Nagy Ferenc, Budapest. [1941.]

²² A Magyar Parasztszövetség országos elnöksége a következőkből állt: *Elnök*: Nagy Ferenc kisgazdapárti képviselő; *elnökhelyettes*: Pataky László, kormánypárti képviselő; *alelnökök*: B. Szabó István kisgazdapárti képviselő, Kiss Kálmán kisgazda, erdélyi képviselő, Fekete Imre földmunkás, Németh Imre kisgazda és Kovács Lajos kisgazda. *Főtitkár*: Kovács Béla (A Magyar Parasztszövetség programja . . . Kiad. Nagy Ferenc, Budapest [1941] 2. old.)

²³ Patacsi Dénes – módosparaszt, kormánypárti politikus. 1914 előtt a Függetlenségi és a 48-as Párt Szentlőrinc járási alelnöke. 1918 őszén csatlakozott a Nagyatádi-féle Kisgazdapárthoz, később a párt Baranya megyei alelnöke. 1919. szeptember 24-től 1920. március 15-ig a Huszár-kormányban az ún. kisgazda minisztérium államtitkára. 1920. március 15-től 1921. április 14-ig a Simonyi-Semadam – majd a Teleki-kormány honvédelmi államtitkára. 1920–22-ig kisgazdapárti, 1922-től kormánypárti képviselő.

²⁴ Dobi István – földmunkás, kisgazdapárti politikus. A 20-as évek elejétől tagja a Földmunkások Országos Szövetségének és a Szociáldemokrata Pártnak, 1931-től 1935-ig a szőnyi

szegényparaszti származású fertőszentmiklósi tanító,²⁵ az illegális kommunista párt tagja volt; Kiss Gergely,²⁶ vésztői parasztgazda, apai ágon zsellércsaládból származott, Dancs József,²⁷ ácsi születésű szegényparaszt-család sarja, aztán én, a hatholdas bicsérdi Vörös-család ivadéka. Két titkárt külön kell említenem, bár a kezdeti időszakban jó munkát végeztek, később eltévelyedtek. Buzás Márton²⁸ (Nagyút), az 1943. év végéig lelkesen dolgozott, míg Gombás Bálint²⁹ (Büdszentmihály) már korábban szélsőjobboldali elemekkel tartotta a kapcsolatot, híreket szállított a Parasztszövetségből, és 1943-ban nyilas lapokban támadást is intézett ellenünk. Nagy Ferencsel és Kovács Bélával már korábban közöltem észrevételeimet, és Gombást eltávolították. Buzás 1944-ben lett nyilas párttag.

A bennünk élő közös életszemlélet vezetett mindnyájunkat. Talán nem lehet kiemelni, hatunk közül (Kovács B., Dobi I., Iliás F., Dancs J., Kiss G., Vörös V.) ki ment szívesebben, ki csinálta jobban. Habár gondolkodásunk, nézeteink nem voltak mindenben azonosak, s tetteinkben nem egy vonatkozásban más-más motivációk játszottak szerepet – de a közös, végső célban egyetértettünk. S ez a közös cél erős kapocs volt közöttünk, olyannyira, hogy pl. Iliás Feriről tudtam, hogy az illegális kommunista mozgalom harcosa. Egypár dologban vitakoztunk is, de ez nem távolított el egymástól bennünket, mert végeredményben a nép felemelése volt a cél. Barátok voltunk. Mindketten a Szabad Szó írógárdájának követői. Ugyanígy voltam Dobi Istvánnal is, de ővele még bensőségesebb volt a kapcsolat. Mindketten tántoríthatatlan hívei a szegénység megszüntetésének. S ebben teljesen egyetértettünk. Ezt a nézetet a Parasztszövetség táborában is terjesztették. Ez az együttműködés akkor nem volt furcsa, sőt természetes. Iliástól, Dobitól és a győrffystáktól kaptam a KMP röplapjait, és azok terjesztésében részt vettem. A haladó szellemű arany- és ezüstkalászos és egyéb parasztok, földmunkások, kisparasztok címeit rendelkezésre bocsátottam. Ez komoly bizalmat jelentett. *Akkor* lényeges felfogásbeli különbség nem volt köztünk a magyarság és a mezőgazdasági népesség, az agrár-

---

pártszervezet elnöke. 1936-ban átlépett a Kisgazdapártba, 1937-től a párt Földmunkás Tagozatának elnöke. 1939-től az Országos Mezőgazdasági Kamara tagja.

²⁵ Iliás Ferenc – tanító, újságíró. A 30-as évek végén a Kisgazdapártban kezdett politizálni; 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt alapító tagja; 1940-től a Szabad Szó belső munkatársa. 1942-től az illegális KMP tagja. (Rá vonatkozóan ld.: Győr-Sopron megye forradalmi harcosainak életrajzgyűjteménye. Szerk.: Kovács Győzőné. Kiadja az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága, Győr, 1975. 101–103.)

²⁶ Kiss Gergely – kisgazdapárti politikus. 1931 márciusától a vésztői (Békés m.) kisgazdapárti pártszervezet ügyvezető elnöke, később az országos vezetőség, az ún. nagyválasztmány és az annak élén álló Intéző Bizottság tagja.

²⁷ Dancs József – aranykalászos gazda, később újságíró. A 20-as évek második felétől kapcsolatban állt a Nagyatádi-féle Kisgazdapárttal, 1934-ben csatlakozott a Független Kisgazdapárthoz. 1937 őszétől a Kis Újság külső, 1938 tavaszától belső munkatársa, az ún. Falu-rovat vezetője. Vörös Vincével együtt az arany- és ezüstkalászos gazdák mozgalmanak kezdeményezője és szervezője. (Dancs József közlése.)

²⁸ Buzás Márton – kisparaszt (Nagyút, Heves m.) A Parasztszövetség Heves megyei szervezője, majd országos titkára. A felszabadulás után a Nemzeti Parasztpárt tagja.

²⁹ Gombás Bálint – szövetkezeti tisztviselő (Büdszentmihály, Szabolcs m.), majd újságíró. A Parasztszövetség központjának alkalmazottja, ő nem volt választott tisztségviselő. Ld.: *Dobi István: Vallomás és történelem.* Kossuth Kiadó, Budapest, II. k. 155. (A továbbiakban: *Dobi: Vallomás és történelem.*)

proletariátus érdekeinek szolgálatában. Magyarország függetlenségének megtartása, a háborúból való kilépés követelése szempontjából egy volt a szándékunk. De sorolhatnám az illegális kommunista párt egyéb követeléseit is, az ő programjuk sok mindenben azonos volt a Kisgazdapárt programjával – még a felszabadulás után is egy darabig. Rákosiék agresszivitása, kegyetlen politikai manőverei később sok ellenszenvet váltottak ki belőlünk.

Én nehezen kötődtem emberekhez, ha nézetüket, magatartásukat nem találtam megfelelőnek, az enyémmel azonosnak. Központi parasztszövetségi gárdánkkal azonban kitűnően megértettük egymást. Nagy Ferenchez és Kovács Bélához, azt hiszem, én álltam legközelebb. Kovács Béla, Nagy Ferenc is baranyaiak. Bélával majdnem szomszéd községbeliek voltunk, több politikai, ideológiai tanfolyamon vettünk részt, közös szervezőutaink során megismertük egymást emberileg is. Ugyanaz állt fenn Nagy Ferencsel, aki a baranyai Bisse községben született. A közügyek iránti vonzalmamat nagyban segítette ez a baranyai háromszög: Bisse, Patacs, Bakonya közelsége, a bennünk élő nézetazonosság.

A Kis Újság volt a szócsövünk és Dessewffy Gyula³⁰ továbbra is rendelkezésre bocsátotta a lapot, mely hozta a parasztszövetségi híreket.

Felvetődik a kérdés, miért nem a Szabad Szó lett a Parasztszövetség lapja? A népi írók támogatták a Parasztszövetséget, azonban hetilap lévén, jobban megfelelt a mozgalom számára a napilap. S az sem elhanyagolható ok, hogy a Szabad Szóék kezdeményezték a Nemzeti Parasztpártot, melyet Kovács Imrék³¹ elvben nem adtak fel, bár szervezkedése teljesen leállt. Ők ekkor még a földmunkásság megszervezését tartották elsődleges célnak. A Parasztszövetséget inkább a birtokos parasztság szervezetének tekintették, ami a külsőségekben annak is látszott, hisz az értekezletekre, gyűlésekre járásokra a tulajdonnal rendelkezőknek volt pénze. A földmunkások és kisparasztok közül kevesen utazhattak Budapestre, mert nemhogy útiköltségre, de sok esetben kenyérre, zsírozóra is alig tellett otthon a családnak. Ezt Kovács Imrék a Parasztpárt kezdeti szervezkedésénél maguk nagyon is megérezték, mert a Szabad Szónak sem volt arra pénze, hogy útiköltséget fizethetett volna. Mindazonáltal Szabó Pál, Veres Péter és Kovács Imre támogatták a Parasztszövetséget, mert más paraszti szervezet nem volt. Darvas József, Futó Dezső, Fehér Lajos,³² Iliás Ferenc, Dobi István, Dancs József ott voltak velem együtt a Kis Újságnál, s Nánási László³³ is írt bele a Parasztszövetségről.

Szervező munka különleges feladatokkal

A Parasztszövetség helyi szervezeteivel az említett gárda tartotta a közvetlen kapcsolatot; jártuk az országot, és főképpen olyan megyei és községi vezetőket szerveztünk be, akik politikai és gazdasági szemléletükben élesen elhatárolták magukat a gazdag

³⁰ Dessewffy Gyula, gróf – nagybirtokos, újságíró. 1940-től a Kis Újság c. lap tulajdonosa és főszerkesztője.

³¹ A Nemzeti Parasztpárt megalakulására ld.: *Tóth István: A Nemzeti Parasztpárt története 1944–1948.* Kossuth Kiadó, Budapest, 1972. 7–12. old.

³² Fehér Lajos – középiskolai tanár, kommunista politikus. 1938-ban kapcsolódott be a munkásmozgalomba, részt vett a Márciusi Frontban. A debreceni Parasztfőiskolások Közösségének (PFK) tagja. 1941-től a Szabad Szó, majd a Kis Újság munkatársa. 1942-től tagja az illegális KMP-nek.

³³ ifj. Nánási László – szegényparaszt, (Kisújszállás) A Parasztszövetség Szolnok megyei titkára. 1939-től a Szabad Szó munkatársa.

földbirtokosoktól, a nagytőkésektől s az elnyomó rendszer uraitól. Persze akadtak parasztszövetségi vezetők egyes szervezetek élén, akikben ez az elhatárolódás nem élt ilyen világosan, módosabb gazdák voltak, de a Parasztszövetség által végzett munka sokukban jó talajra talált.

Szervező útjaink során a belső cél az volt, hogy olyan embereket gyűjtsünk össze, akikkel bizalmas feladatokat is el lehet végeztetni. Ezekről az emberektől tudtuk meg, hogy a falvakban miként vélekednek a háborúról, s miként értékelik a hitleri Németország és magyarországi kiszolgálóik törekvéseit. A kalászos mozgalom és a Kisgazdapárt révén szerzett számos magyarhú, sváb származású barátaink útján a németlakta vidékek hangulatát is jól ismertük. Ők kitartó volksbund- és nyilas-ellenes propagandát is kifejtettek. Ez a széles körű szervező munka nem volt egyszerű és veszélytelen. Egyfelől a csendőrségi-rendőrségi apparátus figyelte erősen az általuk baloldali beállítottságúnak tartott gyanús személyeket – erről számos jelentés érkezett hozzánk –, másrészt a nyilas, németbarát csoportok támadtak állandóan bennünket, gyűléseiken, lapjaikban, sőt még a parlamentben is.

Az 1942. év a Parasztszövetség nagy szervezési esztendeje volt. Rohamosan szaporodtak a szervezetek, újak alakultak és a meglévő gazdakörök csatlakoztak. Év végére már közel félezer tagszervezet működött az országban, és ezek nagy részét arany- és ezüstkalászos gazdák alakították meg, vagy az ő segítségével jöttek létre. Örvedetesen, a szegényparasztság és a földmunkásság külön is alakított szervezeteket, de sok helyen tagként léptek be kisebb csoportokban.

Darvas József is elcsodálkozik a Kis Újságban a parasztszövetség hatalmas lendületén: „Alig néhány hete, legfeljebb egy-két hónapja, hogy a Parasztszövetség elindult országos szervező útjára, s máris egy olyan hatalmas társadalmi szervezet, társadalmi mozdulás körvonalai bontakoznak ki, mely a magyar parasztság eddigi történetében szinte példa nélkül áll.”³⁴ S mint ahogy mi láttuk, Darvas is arra mutatott rá, hogy a parasztság különböző rétegei között fennálló érdekellentétek dacára az egység megteremthető, ha a nagy érdekek azonosságát nézzük: az egyetemes magyar parasztság gazdasági és társadalmi felemelkedését. A célt: viruló falvak ezreit, melyek levetkőzik évezredes elnyomatásuk, lenézettségük, hamis dicséretük minden sötét átkát.

Az Arany- és Ezüstkalászos Gazdák Szakosztályának létrejötte

Dobi Istvánnal, Fekete Imrével,³⁵ Iliás Ferencsel és Dancs Józseffel többször beszélgettünk a felvetett célok *igazi* értelméről. Amikor felvázoltam előttük az előállt lehetőséget: a kalászos szakosztály és a földmunkás szakosztály megalakításával legjobbjainkat közelebb lehetne hozni egymáshoz, a meg nem oldott problémákat meg lehetne tárgyalni s a járható utat megtalálni – Dobiék helyeselték a gondolatot. A kalászos szakosztály létrehozásának feltételei máris adva vannak – fejtegettem –, sok kitűnő fiatal lehetne foglalkoztatni munkájában, s mi majd segítségére leszünk a földmunkás vezetőknek a földmunkás szakosztály életrehívásában. És én azt is tudom, mondtam, hogy Nagy

³⁴ Kis Újság, 1942. február 22.

³⁵ Fekete Imre – földmunkás (Füzesgyarmat, Békés m.). 1941-től a Parasztszövetség alelnöke. Az Országos Mezőgazdasági Kamara tagja.

Ferenc és Kovács Béla hívei a földmunkás szakosztály létrehozásának, az előkészítő munkában teljesen szabad kezet biztosítanak. Ezen túlmenően – folytattam – a Paraszt-szövetségnek foglalkoznia kellene a parasztasszonyok megszervezésével is, akik az élet terheiből a legáldozatosabban veszik ki részüket, de érdemeiket alig, vagy egyáltalán nem jutalmazta elismerés. A Paraszt-szövetség feladata ezen változtatni, s ehhez nagy erkölcsi tökélet jelent, ha szervezetei országszerte minél nagyobb számban megalakulnak és működnek.

A kalászos szövetség ügyében nem tudunk megegyezni a Földművelésügyi Minisztériummal, illetve az általa megbízott Országos Mezőgazdasági Kamarával. Halács Ágoston igazgatóval folytatott tárgyalásaink során nem jött létre megegyezés. Az általuk készített alapszabály szerint a vezetés teljesen kicsúszott volna a kezünkől. Mint egy később véletlen folytán előkerült levélből kiderült, teljesen fel akartak „parcellázni” bennünket, a Mezőgazdasági Kamara, az OMGE, a megyei gazdasági egyesületek és a Faluszövetség között. Csak az ő tevékenységüket segíthették volna elő, s így minden radikális elgondolásunk csírájában elhalt volna.

Előkészítő bizottságunk felhatalmazása alapján beszéltem Nagy Ferencel és Kovács Bélával, hogy mozgalmunk csatlakozik a Paraszt-szövetséghez, és annak keretén belül megalakítjuk a Kalászos Gazdák Szakosztályát. Nagy örömmel fogadták bejelentésemet. Megállapodtunk az alakulás időpontjában: 1942. március 29-én. Nagy Ferenc nagyon sajnálta, hogy nem vehet részt rajta, mert éppen ezen a napon lesz Békésen nagygyűlés, amikor is a Viharsarok egyik legnagyobb parasztszervezete, a Békési Kisbirtokos Szövetség csatlakozik a Paraszt-szövetséghez.

– Pataky Lacival megyünk, de itt lesz Kovács Béla, a Szövetség főtitkára – mondotta Nagy Ferenc.

Megegyeztünk, majd – egy ötlettől indítva – azt javasoltam, hogy a Kisbirtokos Szövetség nagygyűlésével össze lehetne kapcsolni a Békés megyei kalászosok nagygyűlését, ahol bejelentenék csatlakozásukat az országos kalászos szakosztályhoz. A Kis Újságban megírjuk, példaképpül állítva az ország többi kalászos gócpontjai elé. Nagy Ferencnek nagyon tetszett az ötlet. A meghívókat aznap elkészítettük és szétküldtük. Külön levelet írtam Japport József³⁶ gyulai barátomnak, hogy vezesse le a kalászos gyűlést.

Március 29-e mozgalmas napja volt a Paraszt-szövetség központjának. Közel száz kalászos vezetőt hívtam meg, akiket már korábban körzeti vezetőknek választottak meg, így az ország minden tája képviselve lett. Az érkezőket én és Dancs József fogadtuk.

Kovács Béla a Paraszt-szövetség részéről szól hozzájuk, örömmel köszöntötte az elhatározást, hogy a tanult, szakképzett gazdák együtt kívánnak haladni többi paraszttársaikkal. A megalakuló szakosztály munkáját mindenben a legmesszebbmenőkig támogatja a Paraszt-szövetség – jelentette ki.

Én elmondtam utunk addigi állomásait, a sok küzdelmet, melyet önállóságunkért folytattunk, hangsúlyozva, hogy ha külön szövetséget sikerült volna kialakítanunk, akkor is a legszorosabb kapcsolatot tartottuk volna fenn a Paraszt-szövetséggel. De miután állandó gáncsoskodásba ütköztünk, itt az ideje, hogy az egyetemes parasztság szolgálatá-

³⁶ Japport József – 40 holdas módosparaszt, mintagazda. [Gyula] A Paraszt-szövetség Békés megyei szervezője. A második világháború előtt Dániában járt tanulmányúton.

ban, a Parasztszövetségen belül együttműködünk. Amikor feltettem a kérdést, akarják-e a kalászos szakosztály megalakítását, szavazásra nem került sor, mert felállva nagy lelkesedéssel éljeneztek és fogadták el a javaslatot. Számos hozzászólás következett, amelyekből az derült ki, hogy a lépés, a csatlakozás helyes volt.

A sok éves feszültség feloldódott, mindenki örült: otthont találtunk. A megalakulás kimondása után a szakosztály vezetőségének a megválasztására került sor. Dancs József elnökletével jelölőbizottság alakult. Rövid szünet után Dancs József megtette javaslatát: Elnökké közfelkiáltással megválasztottak. Alelnökké: S. Hegedüs Lászlót³⁷ (Nagykőrös), Dancs Józsefet (Ács), ifj. Bernáth Gyulát (Szabadszentkirály), Bruszky Józsefet³⁸ (Beregsurány), Kanta Gyulát³⁹ (Konyár).

A békési gyűlés is sikeres volt. B. Szabó István⁴⁰ csatlakoztatta a Kisbirtokos Szövetséget, Nagy Ferenc pedig közölte, hogy Budapesten ezekben a percekben alakult meg a Kalászos Szakosztály, mely után Japport József az egybegyűlt kalászosok csatlakozását jelentette be. A nagygyűlés jól szolgálta a Parasztszövetség erősítését.^{40/a}

Erdélybe, Marosvásárhelyre, 1942. június 11-én utaztam. Az EMGE (Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület) hívott meg, hogy ismertessem a Magyar Parasztszövetség és a kalászos mozgalom munkáját. A Parasztszövetség egyik alelnöke, Kiss Kálmán⁴¹ képviselő, erdélyi volt ugyan, de én szoros kapcsolatot tartottam fenn Virágh László csíkszentimrei aranykalászos gazdával, aki az EMGE keretén belül főtitkára volt az Erdélyi Kalászos Gazdák Szakosztályának. Útközben már csatlakoztak hozzám küldöttek Nagyváradon, Csucsán, Kolozsvárott, Désen, Szászrégenben és Szeretfalván. Marosvásárhelyen Virágh László főtitkár és Péter Domokos, erdélyi szervező titkár fogadtak. A megbeszélések során sok közös vonást találtunk Erdély mezőgazdasági s főleg kulturális élete és a Parasztszövetség törekvései között. Elmondták a székely kalászos gazdák, hogy még mindig nehéz helyzetben van Erdély gazdatársadalma. Sok helyen egészen kezdetlegesen, „szórva-vetve” termelik a kukoricát, sor- és növénytavólság nélkül, a lókapát nem ismerik, vaskéjük nincs, és egy falunak egy permetező gépe van. Kérték, szakosztályunk fogadja el meghívásukat, és gyakorlati útmutatások nyújtásával segítsük őket. Ígéretet tettem erre, és arra is, hogy tanulmányi utakra elvisszük őket Magyarországra, onnan pedig jó gazdákat hozunk Erdélybe, véleménycserére. A tapasztalatcserék igen hasznosak voltak, s közelebb

³⁷S. Hegedüs László – módosparaszt (Nagykőrös). Az arany- és ezüstkalászos gazdák mozgalomának résztvevője. 1939-ben tanulmányutat tett Dániában.

³⁸Bruszky József – kisbirtokos, aranykalászos gazda (Beregsurány). A Parasztszövetség Bereg megyei titkára.

³⁹Kanta Gyula – kisbirtokos, ezüstkalászos gazda. (Konyár, Bihar m.) Az arany- és ezüstkalászos gazdák mozgalomának résztvevője, majd a Parasztszövetség Bihar megyei szervezője.

⁴⁰B. Szabó István – 80 holdas módosparaszt, kiscgazdapárti politikus. A Független Kiscgazdapárt alapító tagja. 1933-tól a párt Békés megyei szervezetének elnöke, és az országos vezetőség, az ún. nagyválasztmány tagja. 1939-től képviselő kiscgazdapárti programmal.

^{40/a}A kalászos szakosztály 1942. december 7-én „Művelődési Szakosztály”-ra változtatta a nevét.

⁴¹Kiss Kálmán – kiscgazda (Kecsetkisfalud, Udvarhely m., ma: Satul Mic, Odorhei m.) 1940 októberében az 1940:XXVI. tc. alapján behívott képviselő, az Erdélyi Párt tagja. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület helyi gazdakörének elnöke. A Parasztszövetség munkájában gyakorlatilag nem vett részt. (Vörös Vince közlése.)

hozták egymáshoz a két népet. Virágh László és Péter Domokos, több társaikkal, sok parasztszövetségi szervezetet alakítottak Erdély székely vármegyében. Markó Klára⁴² és Makó Erzsébet⁴³ egyetemi hallgatók vezetésével nőcsoportot is küldtünk Erdélybe.

A Parasztszövetség kulturális és közművelődési munkája

Nekem jutott a feladat, hogy az írókat, költőket közelebb hozzam a Parasztszövetséghez. Valójában ez nem is kiosztott szerep volt, hisz Veres Péterrel, Szabó Pállal, Kovács Imrével, Darvas Józseffel, Sinka Istvánnal és Kodolányi Jánossal már évek óta kapcsolatban állottam. Rajtuk kívül megfordult a Parasztszövetségben Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Féja Géza, Nagy István, Nagy Imre,⁴⁴ Muharay Elemér, Jócsik Lajos, Móricz Miklós stb., Szabó Dezső nem jött el, őhöz mi mentünk; a Parasztszövetséget kedvelte.

Móricz Zsigmond mondotta: „rengeteg a pezsgés, ami a mai életet betölti; soha még a magyar világ ennyire fel nem nyitotta a szemét a gyors fejlődésre”. A Kelet Népében „Szabad Egyetem” címmel rovatot adott a falusi fiatalság problémáinak megtárgyalására. Híve volt a kalászos szervezkedésnek és a Parasztszövetségnek. Szervezkedő népre van szükség! „Parasztszövetség alakult, s hatalmas megmozdulást idézett elő az alföldi nép körében” – hirdette a Kelet Népében.⁴⁵ Elemezte a szövetség programját, és kitűnőnek tartotta. Testvérével, Móricz Miklóssal segítették munkánkat.

Muharay Elemérrel gyakran voltam együtt. Vagy ő jött a Parasztszövetségbe, vagy én kerestem fel törzshelyét, a Múzeum Kávéházban. Hagyományművelési, néprajzi tervei- ben s azok gyakorlati kivitelében segíteni kívántam neki. A „Magyar Játékszín” sokfelé eljutott rajtunk keresztül az országban. Kifogyhatatlan volt az ötletekben, de sajnos, sokat betegeskedett, és ez hátráltatta elgondolásai megvalósításában.

József Jolán József Attila költészetével ismertetett meg bennünket.

Azt a szomjúhozó vágyat, mely énbennem élt a jó könyv iránt, megtaláltam a parasztk ezreiben. Móricz Zsigmond mindig bátorított: „Vince öcsém, valóban csak a jó könyv pótolhatja azt a számos mulasztást, amit történelmi okok miatt át kellett szenvednie a magyar kultúrfejlődésnek.” A Parasztszövetségben valami ilyenféle nagy munkára vállalkoztunk a téli közművelődési előadássorozat elkészítésével és a 60 db, egyenként 50–50 kötetből álló vándorkönyvtár összeállításával. E készülődésnek híre ment a fővárosban, majd az egész országban. Szekfű Gyula is reagált rá a Magyar Nemzetben. Figyelmeztetett, hogy a nép helyett ma még a Parasztszövetség gondolkodik és cselekszik, a Szövetség vezetőinek kell választania, és így övék is a felelősség a nemzet színe előtt ma és a jövőben. Nagy Ferenc válaszában kijelentette: a Parasztszövetség vállalja a munka nehezét, de a siker csak kisebb részben múlik a Parasztszövetség

⁴² Markó Klára – egyetemi hallgató, a Parasztfőiskolások Közösségének (PFK) tagja.

⁴³ Makó Erzsébet – közigazdász egyetemi hallgató, 1945-ben Nagy Imre földművelésügyi miniszter titkárnője.

⁴⁴ Nagy Imre – földmunkás, sárrétudvari parasztköltő. 1942 decemberében meghalt. Ld.: *Nagy Imre: Álmatlan éj. Válogatott versek. Válogatta és az előszót írta Pintér József. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1958.*

⁴⁵ Kelet Népe, 1942. március 1.

vezetőségén, nagyobb részben a parasztság befogadó képességén. Régi mulasztásokat, hiányosságokat kell pótolni iskolapolitikánkban is, hogy egyenlő arányokban osztozkodhassunk más társadalmi rétegekkel a kultúrában. Ehhez igyekszünk az alapokat megteremteni. Törekvésünk, hogy minden nagy kultúrteljesítmény fundamentuma a néplélek legyen. A két parasztmozgalom, a kalászos és a parasztszövetségi, felszabadítja a nép vezető ifjúságát az évszázados gátlások alól, vagyis lelki magatartásra nevel, önéreztet, bátorságot ad, de mindig örömmel fogadjuk el más társadalmi állású emberektől azt, ami jó, ami helyes.⁴⁶

Páll András⁴⁷ vezetésével tárgyalások folytak történészekkel, írókkal, közgazdászokkal, mezőgazdasági és szövetkezeti szakemberekkel, mérnökökkel, művészekkel, orvosokkal, jogászokkal, katonatisztekkel, a közművelődési előadások megírása tárgyában. Páll András a Parasztszövetség igazgatója lett – másodállásban –, s rengeteget dolgozott a közművelődési tanfolyamon. Az előadók nagy része parasztemberekből – de a falusi értelmiségiekből is – tevődött össze, akik előzetes kiképző tanfolyamon vettek részt Békéscsabán, Debrecenben, Komáromban, Nyíregyházán, Szombathelyen, Pécsen és Budapesten.

A sikeres közművelődési előadások témakörei a következők voltak:

1. *Magyar történelem* (Az előadások során a magyar nép sorsát követtük. Csak azokkal a történelmi jelenségekkel foglalkoztunk, amelyek biztatások és erőforrások a jövőre.) Az előadásokat Benda Kálmán, dr. Kanyar József, Pákay Zsolt dr.⁴⁸, Páll András, Péter Ernő dr.⁴⁹, és Unghváry Sándor írták.⁵⁰

2. *Magyar irodalom* (A magyar irodalom szellemének megismertetése volt a cél. Bemutattuk hogyan született meg a népi irodalom, s ráirányítottuk a figyelmet arra, hogy a népi írók nem csupán írók, hanem népünk tanítómesterei.) Az előadásokat Féja Géza állította össze.

3. *Nemzetgazdaság* (A kialakuló új gazdasági rend irányát, céljainak ismertetését tartalmazta: hogyan illeszkedjünk bele, hogyan fokozzuk a magunk és a nemzet gazdasági erejét.) Az előadásokat dr. Vargha Ferenc írta.⁵¹

4. *Általános mezőgazdasági ismeretek* (Alapismereteket kívánt nyújtani, és gyakorlati tanácsokat adott, de kitűnő előkészítést jelentettek a magasabb szakismeretek elsajátítására.) Kiváló szakemberünk, egykori tanítóm, Banke Antal,⁵² szakoktatási főigazgató írta.

⁴⁶ Magyar Nemzet, 1942. július 12; Nagy Ferenc válasza a Kis Újság 1942. július 14-i számában jelent meg.

⁴⁷ Páll András – tisztviselő, statisztikai ellenőr. A Központi Statisztikai Hivatal alkalmazottja, 1943-tól a Nemzetvédelmi Propaganda Minisztérium Nemzet-politikai Ügyosztályának munkatársa. Félállásban a Parasztszövetség igazgatója. Ő volt az összekötő az egyesületek (pl. Honszeretet Egyesület) és a Propaganda Minisztérium között. (Dancs József közlése.)

⁴⁸ Pákay Zsolt, dr. – középiskolai tanár, történész

⁴⁹ Péter Ernő, dr. – tisztviselő, az Országos Központi Hitelintézet alkalmazottja, majd aligazgatója. 1936–37-től a fajvédő titkosszervezet, a Magyar Közösség tagja, 1940-ben az Ifjúsági Tábor vezetője, 1942-ben a Dunántúli tájegység hadnagya. Az Országos Széchenyi Szövetség egyik vezetője.

⁵⁰ Unghváry Sándor – unitárius lelkész.

⁵¹ Vargha Ferenc, dr. – közgazdász. A Független Kisgazdapárt tagja.

⁵² Banke Antal – okleveles agrármérnök, iskolaigazgató. 1938–41-ig az Országos Gazdasági Szakoktatási Tanács titkára, majd a Földművelésügyi Minisztérium Szakoktatási Osztályán előadó.

5. *A mindennapi élet jogi ismeretei* (Arra tanított, hogyan kell élni a törvénnyel, hogy sok kellemetlenségtől megmeneküljünk. Igen sok gyakorlati útmutatást adott.) Írta: Kayos György dr.⁵³

6. *Közegészségügy* (A legszükségesebb egészségügyi szabályokat és a követendő magatartást ismertették különféle esetekben.) Dr. Barabás Lajos⁵⁴ és dr. Borbély Mihály⁵⁵ írták.

7. *Honvédelem* (Általános ismeretek a mai honvédelemről.) Az előadásokat a Honvédvezérkar Főnökségének 6. osztálya készítette.⁵⁶

8. *Szövetkezeti ismeretek* (Szövetkezeti történet, termelő szövetkezetek, fogyasztási szövetkezetek, földbérleti szövetkezetek, hitelszövetkezetek ismertetése, céljuk és hasznosításuk.)

9. *Ismeretterjesztő előadások* (Számuk: 24. Újságírók, mérnökök, tudósok, művészek írták.)

10. *Időszerű tájékoztatók* (Aktuális kérdésekről a Magyar Parasztszövetség központja készíti el.)

11. *Ének* (A magyar dal a világ egyik legszebb zenei értéke. Ezt a kincset akartuk visszajuttatni oda, ahol termett.) A dalok Balla Péter⁵⁷ gyűjtéséből származtak, a magyarázatokat is ő írta.

Az előadásokat a Parasztszövetség központjában sokszorosítottuk (Dery Pista, Bulat Júlia és Simon Jolán könyékig festékesek voltak mindennap)⁵⁸, de végül is házilag nem győzték a rengeteg igényt kielégíteni, így a Vörösváry sokszorosító üzemmel állapodtunk meg. De így is a címzés, összefűzés, az előadások ütemezése szerinti osztályozása és borítékolása, postázás a mi dolgunk volt, ezt mind 3–4 fővel, késő estig végeztük, a munkaidőt senki nem nézte. Emellett kérdőíveket állítottunk össze és küldtünk szét.

Négyszáznál több helyi szervezet jelentkezett az előadások megtartására. Örvendtetesen, sok helyen a szegényebb népréteg vett részt túlsúlyban az előadásokon, de a falvak minden rétege képviselve volt: öregek, fiatalok, férfiak, nők, módosabbak, szegényebbek. Ellenőrzéseink során legtöbbször Kovács Bélával mentem, de sok helyre Dobi is jött. Nagy megnyugvással szolgált az észlelt siker. Mindig tele volt a helyiség. Kellemes, büszke érzés volt, hogy az ország több száz községében ugyanazon időben, ugyanazon előadásokat százak, ezrek hallgatják. 1943 tavaszán, amikor a kitöltött kérdőívek összegyűltek, a Parasztszövetség olyan hatalmas néprajzi, népművelési és szociológiai anyagnak, statisztikának volt a birtokában, amilyennel Magyarországon soha egyetlen szervezet nem rendelkezett.

⁵³ Kayos György, dr. – ügyvéd, az ügyvédi kamara tagja. A Független Kisgazdapárt és a Parasztszövetség ügyésze.

⁵⁴ Barabás Lajos, dr. – orvos. A Kisgazdapárt tagja.

⁵⁵ Borbély Mihály, dr. – orvos. A Franklin Kiadó lektora. Szintén a Kisgazdapárt tagja.

⁵⁶ A VKF 6. osztályához tartoztak a sajtó- és propaganda ügyek.

⁵⁷ Balla Péter – zene- és énektanár, a református ifjúsági szervezet, Soli Deo Gloria karnagya. 1942–43-ban előadásokat tartott a Gyórfy-kollégiumban a magyar népdalról. Népdalgyűjtéssel is foglalkozott.

⁵⁸ Dery István – a Parasztszövetség altisztje volt, Bulat Júlia és Simon Jolán (Simon Antalné) a Szövetségben gépíróként dolgoztak.

1942 decemberében 3000 kötet könyvet helyeztünk el 60 ládában, melyek a vándorkönyvtárat alkották. Szabó Pál, Veres Péter, Féja Géza, Püski Sándor⁵⁹ segítettek a könyvek válogatásában. Újévre mind a hatvan vándorkönyvtár eljutott az igénylő szervezetekhez. A visszaérkező jelentések a könyvtárak használatának sikeréről számoltak be, melyek igazolták az akció szükségességét, életrevalóságát. Közben összegyűjtöttem az anyagot az 1943. évi Kalászos Gazdák Évkönyve részére, mely karácsonyra el is jutott több ezer példányban a kalászos gazdákhöz.

A Földmunkás Szakosztály felállítása

A Parasztszövetség 1942. december 7-én tartott közgyűlésén Nagy Ferenc és Kovács Béla foglalkozott a földmunkás szakosztály felállításával. A kérdést a Parasztszövetség létrejötte után rövidesen, már 1942 márciusában megtárgyalták a szövetség központjában, a Szabad Szó szerkesztői, az ország számos részéből delegált földmunkások, és a pesti szervezett ipari munkások képviselőinek jelenlétében,⁶⁰ s kimondották a földmunkás szakosztály felállításának szükségességét. Az azóta eltelt háromnegyed év az egész parasztszövetségi szervezés, a téli kulturális munka előkészítése és – az ország minden részében – a földmunkás sejtek kialakítása jegyében telt el. Az év végi, decemberi közgyűlésen aztán véglegesen el lett határozva a megalakulás előkészítése, miután a szövetség megerősödött, és a közművelődési estek is beindultak. Nagy Ferenc már a szolnoki gyűlésen kijelentette, hogy a koreszmék összecsapása hazánkat is elérte, ezért rendkívül fontos társadalmunk korszerű, a néplélekhez alkalmazkodó megszervezése, s ennek szellemében igen fontosnak tartja a kisbirtokosok, földmunkások és mezőgazdasági cselédek megszervezését a Szövetségben. Dobi István a földmunkások szervezésében minden segítséget megkapott.

Decemberi közgyűlésünket megelőzőleg, 1942. november 29-én, Nagy Ferencel és Kovács Bélával együtt jelentős megmozdulásnak szántuk a Veszprém megyei Szentgálon tartott gyűlést. Három kör működött itt, a Polgári Olvasókör, a Katolikus Kör és a földmunkásság Földműves Olvasóköre. Ugy beszéltük meg, hogy az elnökség részéről én és Dobi István veszünk részt a szentgáli zászlóbontáson, és itt, a földmunkások körében elindítjuk a szakosztály szervező munkáját. Jagodics Ferenc földmunkás, körük ügyvezetője, örömmel vette közlésünket. A gyűlésen mindhárom kör részt vett, s csatlakoztak a Parasztszövetséghez. Jagodicsék kijelentették: a földmunkás szakosztály életre hívásának lelkes hívei lesznek.

December 7-i közgyűlésünkön foglalkoztunk a szentgáli földmunkások kérésével és kívánságával, s miután a közgyűlés kimondta a szakosztály megalakításának szükségességét, a Kis Újság Magyar Kalász rovatában 1943. év elejétől napirenden tartottuk a kérdést. Írt róla többek között Iliás Ferenc, Dobi István, Dancs József és én. Dobi a kérdések megbeszélése végett a földmunkásság vezetőinek összehívását szorgalmazta. 1943. január 29-án a Parasztszövetség választmánya a földmunkás szakosztály megszervezésének előkészítésére bizottságot alakított. A bizottság tagjai: Dobi István, Fekete

⁵⁹ Püski Sándor – jogász, könyvkiadó. A Magyar Élet könyvkiadó vállalat vezetőjeként a népi írók kiadója.

⁶⁰ Az SZDP-t ezeken a megbeszéléseken Takács Ferenc képviselte.

Imre, Iliás Ferenc, Kovács Béla és Vörös Vince voltak. Az ügy kilépett a nyilvánosság elé, foglalkozott vele a Kis Újságon és a Szabad Szón kívül a Népszava, a Magyar Nemzet, az Újság és a Független Magyarország. Abban e lapok mind egyetértettek, hogy szükséges a földmunkásság megszervezése, és erre a legjobb keret a Parasztszövetség.

1943 márciusában már teljes erővel folyt a szervezés, s áprilisban már kijelentettük, hogy heteken belül sor kerülhet a megalakulásra. Végigjártuk Békés, Bihar, Hajdú, Csongrád, Szolnok, Komárom, Veszprém, Nyitra, Pozsony, Sopron, Győr és Heves megyékben a meglévő földmunkás-köröket, melyekben, ha eléggé szétesően is, de mégis szervezeti keretek között éltek a tagok. Más helyeken egyénnel vettük fel a kapcsolatot. Társadalmi tekintélyük, gazdasági és szociális helyzetük, kultúrájuk fejlesztésének, betegségi és öregségi biztosításnak, s a munkapiac nyilvántartásának javítását várták a szakosztály munkájától, tehát felkészülést a még hátralevő átmeneti időre. Áprilisi utolsó ülésünkön, melyre számos földmunkást hívtunk meg, Nagy Ferenc elnökletével megüzentelt a döntés: 1943. május 9-én megalakítjuk a Földmunkás Szakosztályt.

A Földmunkás Szakosztály megalakítását Kovács Imréék politikai elgondolásból kívánták mielőbb: 1. a földmunkásság nagy paraszti réteg; 2. gazdasági és szociális helyzeténél fogva a legalkalmasabb a radikális reformok támogatására; 3. a Nemzeti Parasztpárt szervezése ennek a társadalmi rétegnek a körében nem időszerű, mégis valahogyan szervezetbe kellene tömöríteni; 4. erre legalkalmasabb jelenleg a Parasztszövetség, melynek amúgy is kiépült kapcsolatai vannak a szervezett ipari munkássággal s a baloldali érzelmű egyetemi és főiskolai ifjúsággal; 5. részt vehetnek a Földmunkás Szakosztály munkájában; 6. a szakosztály hivatalos lapja a Szabad Szó lesz.

Nagy napja volt tehát a Parasztszövetségnek 1943. május 8-a és 9-e. Szombaton, 8-án, a Kalászos Szakosztály részéről országos választmányi ülést tartottunk. Céлом az volt, hogy kalászosaink másnap vegyenek részt a földmunkások összejövetelén, ismerkedjenek egymással és problémáikkal. Az ülésen részt vettek: Szabó Pál, Kovács Imre, Veres Péter, Illyés Gyula, Darvas József, Sinka István és Kardos László,⁶¹ Szücs Ferenc,⁶² Horváth Lajos,⁶³ Nagy Lajos,⁶⁴ Sipos Gyula,⁶⁵ Markó Klára és Makó Erzsébet főiskolások. A kalászos értekezleten szóvá tettem, nagyon örülnék, ha a kalászosok, és a földmunkások mellett a főiskolás fiúk és lányok is szervezeten belüli bekapcsolódnának a Parasztszövetség munkájába. Horváth Lajos és Markó Klára felszólalásaikban örömmel fogadták a hívást és közölték: szívesen jönnek hozzánk, hogy a kérdést mielőbb meg tárgyalják.

Másnap, 9-én, de. 10 órakor a Parasztszövetség választmányi ülése foglalkozott a földmunkás szakosztály programjával, azt elfogadta, és délután 2 órakor a kalászos értekezlet és a választmányi ülés színhelyén a Széchényi Szövetség Kecskeméti utcai közgyűlési termében 120 mezőgazdasági munkás részvételével megalakult a Parasztszövetség.

⁶¹ Kardos László – egyetemi hallgató. A Parasztfőiskolások Közösségének és a Bolyai-kollégium alapító tagja. 1942-től Győrffy István Kollégium igazgatója.

⁶² Szücs Ferenc – egyetemi hallgató. A Bolyai, majd a Győrffy-Kollégium tagja. 1943–44-ben előbb az SzDP-be lépett be, majd az illegális kommunista párthoz csatlakozott.

⁶³ Horváth Lajos – egyetemi hallgató. 1941–1944-ben a Bolyai, majd a Győrffy-kollégium tagja. 1943–44-ben a Győrffy István Népfőiskola igazgatója.

⁶⁴ Nagy Lajos – egyetemi hallgató. 1941-től a Bolyai, majd a Győrffy-kollégium lakója.

⁶⁵ Sipos Gyula – közigazgató egyetemi hallgató. A PFK résztvevője, a Győrffy-kollégium vezetőségének tagja. 1942-től a Szabad Szó és a Kis Újság munkatársa.

szövetség Földmunkás Szakosztálya. Az alakuló ülésen részt vettek azok a népi írók és Győrffy-kollégisták, akik előző nap is vendégeink voltak. Nagy Ferenc, Dobi István, Veres Péter és mások felszólalásai után megválasztották a vezetőséget. A földmunkásság kívánalmait 6 pontban összegezték. 1. A mezőgazdasági dolgozók munkavállalási szabadságának visszaállítása; 2. A terménybeszolgáltatási rendelet olyan értelemben való megreformálása, hogy a mezőgazdasági dolgozók természetbeni járandóságukat teljes egészében természetben kapják meg. 3. A minimális munkabérhatár felemelése, a bérek maximálásának érvénytelenítése; 4. A mezőgazdasági dolgozók olcsó és megfelelő minőségű ruhával és bakancssal való ellátása; 5. A mezőgazdasági dolgozók fejadagjának felemelése, tekintettel az elkövetkező nehéz aratási munkálatokra; 6. A föld- és házhely-kérdésnek a mezőgazdasági dolgozók érdekei szerint való rendezése.

Kitartó és egyben óvatos előkészítő munkánknak meglelt tehát az eredménye. Az óvatosság indokolt volt, mert (amint későbbben nyilvánosságra került iratok bizonyítják) a belügyi szervek már a Szabad Szó januári szerkesztőségi összejöveteléről is tudomást szereztek, s olybá tüntették fel jelentésükben, hogy azon a Múzeum krt. 15. szám alatti összejövetelen a Szabad Szó, a Szociáldemokrata Párt és a Parasztszövetség együttműködéséről tárgyaltak. A Parasztszövetség földmunkás szakosztályának megalakítását is úgy állították be, miszerint annak megszervezésével megalapozódhat a munkás-paraszt szövetség.⁶⁶ 1942. március 16-án, egy nappal azután, hogy a Petőfi-szobornál lezajlott antifasiszta tüntetéskor a Parasztszövetség koszorúját Dancs József elhelyezte, házkutatást tartottak a Parasztszövetségben. Ezt azzal indokolták, hogy ott, a Petőfi-ünnepséget megelőzően, háborúellenes röpiratokat sokszorosítottak, azokat a fővárosban és környékén terjesztették. A hozzánk beérkezett jelentésekből tudtuk, hogy vidéken is figyelték a parasztszövetségi szervezetek működését. Ezt később alátámasztotta egy, a felszabadulás után előkerült okmány is, amely szerint Oroszlány Endre vidéki főkapitány leiratban utasította a rendőrkapitányságok és kirendeltségek, valamint a Határvidéki Rendőrkapitányság vezetőit, hogy a Parasztszövetséget tartsák ellenőrzés és megfigyelés alatt.⁶⁷

A Földmunkás Szakosztály 1944. január 23-án választmányi ülést tartott, melyen Dobi István bejelentette, hogy Vésztőn földmunkás kongresszust tartanak, s arra meghívják az ország földmunkás rétegének vezetőit. A szakosztály legnagyobb eseménye ez a jelentőségében kiemelkedő vésztői nagygyűlés volt, mely február 13-án zajlott le, a helybeli földmunkásegylet rendezésében.⁶⁸

Határjárások – A szárszói konferencia

1942 tavaszán ismertem meg Somogyi Imrét, amikor bejött a Parasztszövetségbe, s utána egy igazán emberi, mély baráti kapcsolat fejlődött ki közöttünk. Imre mindig mosolygó arccal és hajadonfővel járt. Élete egyetlen kalapját a huzat kivitte a vonat

⁶⁶ *Beránné Nemes Éva–Hollós Ervin*: Megfigyelés alatt . . . Dokumentumok a horthysta titkos rendőrség működéséből 1920–1944. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 388–389., 400–401. (A továbbiakban: Megfigyelés alatt . . .)

⁶⁷ Megfigyelés alatt, 401.

⁶⁸ Ld. bővebben: Vésztő története. Szerk.: Szabó Ferenc és Leiner Gyula. Kiad. Nagyközségi Tanács, Vésztő, 1973. 277–285.

ablakán. Az országot járta, ritkán vonattal, inkább kerékpárral. A parasztek között érezte jól magát. A Kert-Magyarország híve volt. Ő javasolta elsőnek a hasurával való kertgazdálkodást. A hasura nádból, szalmából, zsúpból, sásból készíthető „szőtt” védőtakaró volt, mely szakszerűen kiterítve, megvédte a kis palántákat a hidegtől-fagytól. (Akkor még ismeretlen volt a fóliasátor.) Többször felkerestem őt Nürnberg utcai lakásán, amely tele volt szobrokkal, gipszöntvényekkel, koponyával, könyvekkel és képekkel. Szobrászkodott is. Egyenes jellemű, önzetlen, igaz ember volt. Miután szerette a parasztokat, vele beszéltem meg a Parasztszövetség határjárásainak megszervezését, s 1943 nyarán-őszén vele bonyolítottam le ezeket a sikeres országjárásokat, Baranya, Somogy, Békés, Pest, Hajdú, Bihar, Heves és Sopron megyékben. A határjárásokon részt vettek a Győrffy-kollégium parasztdiákjai is. Kardos László, Szücs Ferenc, Sipos Gyula, Horváth Lajos, Győrffy Sándor⁶⁹ és Tildi István⁷⁰ vezetésével segítettek a szakmai és politikai „tapasztalatcserék”-ben.

Nagyon kedvelt, érdekes és értékes utak lettek ezek a határjárások. Az emberek megismerkedtek más országrészekkel, azok parasztjaival, termelési módjukkal, eszközeikkel és a nép szokásaival, láthatták, hogyan élnek ott, milyenek a lakásviszonyok, milyen a szociális és kulturális helyzet. Mindez közelebb hozta őket egymáshoz. Beszélgetéseik során közös álláspontot alakítottak ki a háborúról, beszolgáltatásról, a nyilas mozgalomról. A határjárások jól szolgálták mélyebb céljainkat: az öntudatra nevelést, az egységes gazdasági, szociális, kulturális és politikai szemlélet kialakítását; segítettek annak felismerésében, hogy egymás nélkül, külön-külön vajmi keveset tehetnek a parasztság felemelkedéséért.

Az egyik országrészből a másikba ingyenesen szállítottuk a 60–100 fős csoportokat. A költségeket részben a Parasztszövetség fedezte, de főképpen Zsindelyné Tüdös Klára⁷¹ támogatott bennünket, Somogyi Imre meggyőző érvelése alapján. Zsindelynének nagyon tetszett a parasztszövetségi munka, több kulturális rendezvényünkön részt vett. A határjárásaink legtöbb esetben kétnaposak voltak (az erdélyieké háromnapos), s ilyenkor az estét a helybeliekkel tábortűz mellett töltöttük, beszélünk és régi magyar dalokat énekeltünk, Somogyi Imre vezényletével. A békési határjárásunkkor hajón mentünk a Kőrösön. Itt láttam először és utoljára délibabot, mely a hajónk előtt a távolban megjelent. Ahogy közeledtünk, a kép eltűnt.

A Parasztszövetség részéről 1943 augusztus végén részt vettünk a Szárszón rendezett világnézeti konferencián, ahol többféle szellemi-politikai irányzat képviselői jöttek össze. Itt láttam többek között Németh Lászlót, Veres Pétert, Darvas Józsefet, Nagy Istvánt, Nagy Ferencet, Kovács Bélát, Dobi Istvánt, Somogyi Imrét és Karácsony Sándort, mellettük Győrffy-kollégistákat, orvosokat, tanárokat, lelkészeket és újságírókat. Kijött a KALOT egyik vezetője, P. Nagy Töhötöm⁷² is, aki igen képzett jezsuita pap volt, és talán egyedül ő vonzódott őszintén a Parasztszövetséghez a kalotosok közül.

⁶⁹ Győrffy Sándor – egyetemi hallgató. 1942-ben Eötvös-kollégista, 1943-tól a Győrffy-kollégium tagja. 1944-ben a Parasztszövetség Főiskolás Szakosztályának titkára.

⁷⁰ Tildi István – egyetemi hallgató. 1941-től Bolyai-, majd Győrffy-kollégista.

⁷¹ Zsindelyné Tüdös Klára – Zsindely Ferenc miniszterelnökségi államtitkár, majd kereskedelemügyi miniszter felesége. A Győrffy-kollégium egyik fő patronusa.

⁷² P. Nagy Töhötöm – jezsuita atya. 1936-tól a KALOT főtitkár-helyettese, majd elnökhelyettese.

Szárszó történelmi összejövetel helye lett. Nappal az elméletek csaptak össze, esténként a különböző baráti csoportosulásokban a „megemésztés” következett. Más álláspontot foglalt el Németh László, mint Veres Péter, mást Nagy István, mint Karácsony Sándor. Egyben mindannyian megegyeztek, hogy tisztultabb magyar életet kell felépíteni, ennek jegyében zajlott le a konferencia. Nagy Ferenc, Dobi István az egyetemes parasztság céljait ecsetelték, melyet a Parasztszövetségben igyekeznek megvalósítani. A Parasztszövetség gondolata egységesen elfogadásra talált. Látszott a felszólalásokon, hogy forrásban van mindegyik elmélet, nincsenek letisztulva, s ez a konferencia éppen a kérdések felvetésére és tisztázására jött létre. Mindenképpen hasznos volt, mégis meg lehetett állapítani, erőteljesebben a baloldali haladó nézetek kerültek felszínre. Sokunkban, parasztszövetségi fiatal emberekben, akik sokan ott voltunk, nagy erejedést idéztek elő a hallottak, mint ahogy Veres Péter mondta egyszer nekem: a cselekvés, az alkotás, az ember- és lélekformálás igényét, vágyát keltette fel, ill. erősítette meg bennünk.

A Parasztszövetség elleni támadások

A háború alatti ellenállási mozgalomban a Parasztszövetség jelentősen részt vett. Egész mozgalmi életében olyan emberek szerepeltek, akik küzdöttek minden lehetséges területen és módon egy olyan erkölcsi alap megteremtéséért, mely számottevően kifejlesztette a háborús ellenállási szándékot a paraszti tömegekben, továbbá igyekezett visszaszorítani a nyilasok, volksbundisták térhódítását. Nagy Ferencék a Kisgazdapártban is, és a parlamentben is a háború folytatása ellen foglaltak állást, mi Kovács Bélával, a szövetségben képviseltük ezt az irányzatot. Ezért erősítettem Szabó Pálékkal, Veres Péterékkal a kapcsolatot, ezért működünk együtt a baloldali érzelmű parasztfőiskolásokkal, ezt a célt szolgálták a Somogyi Imrével rendezett határjárásaink, ahol nemcsak gazdasági-szakmai, de politikai „véleménycserék” történtek, a beszolgáltatás szabotálását beszéltük meg, hogy minél kevesebb terményt tudjanak a németek elvinni. Így jutottunk el az antifasiszta függetlenségi mozgalom megismeréséhez, a Magyar Történelmi Emlékbizottsággal való kapcsolatig, az 1942. március 15-én a Petőfi-szobornál tartott tüntetésig, később a Béke Párttal történő együttműködésig és a dolgozó tömegek közvetett és közvetlen harcáig a német megszállókkal és kiszolgálóikkal szemben. Ezt a célt is szolgálták a téli közművelődési estjeink. Mindezek jelentős, haladó szellemű tényezővé tették a Parasztszövetséget, az ott folyó öntudatosító-nevelő munkát, olyannyira, hogy nemcsak az antifasiszta erők, hanem a hivatalos kormánykörök és a nyilas tábor is komolyan felfigyeltek rá. Nagy Ferenc, mint képviselő, állandóan tájékozódott, és részt vett Tildy Zoltánnal, Bajcsy-Zsilinszky Endrével különböző ellenállási tárgyalásokon. Páll András a miniszterelnökségről hozott híreket.

Az 1943-as év nyárutója felé mind több támadás érte szövetségünket. A nyilas pártok, a Volksbund, a németbarát politikusok és a kormány egyes tagjai, a parlamentben és a parlamenten kívül, ádáz támadásokat indítottak pártunk és a szövetség ellen, de főként Nagy Ferenc ellen, akit legnagyobb ellenségüknek tartottak. A szociáldemokraták ellen megközelítőleg sem folytattak ilyen harcot. A nyilas Baky László⁷³ már áprilisban,

⁷³ Baky László – szélsőjobboldali politikus. 1939-től képviselő. Pálffy Fidél Magyar Nemzeti Szocialista Pártjának pártelnök-helyettese. Beszédét ld.: Magyarország, 1943. április 13.

nagy tanácsülésükön foglalkozott a Parasztszövetséggel, mondván, szervezkedése egyre inkább baloldali színezetet kap; osztálytömörülést látott benne, és felrótta, hogy a zsidókérdésben ez a szövetség követi a kisgazdapárti képviselők lojális magatartását. A Parasztszövetség kiválóan alkalmas arra, hogy a baloldali érzelmű emberek oda belépjenek. A parasztságot erről fel kell világosítani, a magyar nemzetiszocializmus nem nézheti tétlenül az ott folyó munkát – hangoztatta. Jobb- és szélsőjobboldalról azzal vádolták a Parasztszövetséget, hogy szervezeteiben kisgazdapárti tevékenység folyik, és ennek fő irányítója Nagy Ferenc. Érezte Nagy Ferenc, hogy mindjobban fokozódik ellene a jobboldali hadjárat, ezért körlevélben tájékoztatta a helyi szervezeteket, s kérte, utasítsanak vissza minden ilyen jellegű politikai agitációt. Jaross Andor⁷⁴ a parlamentben hosszasan foglalkozott a Parasztszövetséggel, azzal vádolva, hogy agrárbolsevista elemek nyomulnak bele. Virtsologi Rupprecht Olivérrel⁷⁵ és Ráttkay R. Kálmánnal⁷⁶ az élén a Magyarság c. napilapban éles kirohanást intéztek a Független Kisgazdapárt és vezetői: Tildy Zoltán és Bajcsy-Zsilinszky Endre, valamint Nagy Ferenc ellen, amiért többek között követelték a polgári és katonai hatáskörök szétválasztását, a vezérkari főnök külön hadbíróságának eltörlését, a honvédfőparancsnoki állás visszaállítását, a honvédelmi minisztérium ún. defenzív osztályának teljes átalakítását, s az egész honvéd vezérkar és a honvédelmi minisztérium sürgős személyi átszervezését. Kifogásolták azon véleményüket, hogy a két zsidótörvény és az új honvédelmi, valamint az ún. fajvédelmi törvény zsidókról szóló rendelkezései élesen szemben állnak a magyar történelem és alkotmány jogegyenlőségi alapelveivel.⁷⁷

Nagy Ferenc látta, hogy a személye ellen indított támadások már-már veszélyeztetik a Parasztszövetség létét, ezért 1943. november 3-ára összehívatta a szövetség nagyválasztmányát. Amikor Nagy Ferenc lemondott elnöki tisztségéről, mindenki megdöbbsent. Bár Kovács Béla és én előre tudtunk Nagy Ferenc elhatározásáról, a kényszerítő körülményről. Bennünk is újból végigszáguldozott a döbbenet, mi éreztük csak igazán a lépés súlyát, akik eddig közvetlenül együtt dolgoztunk vele. A nagyválasztmány egyöntetűen kiállt Nagy Ferenc mellett, nem fogadta el lemondását. Végül is úgy döntöttek, hogy Nagy Ferenc csak ideiglenesen vonul vissza, s a közgyűlés döntéséig Pataky László veszi át a szövetség elnöki teendőinek végzését. Nagy Ferenc megígérte azonban, hogy a Szövetségtől nem válik meg, továbbra is szívesen dolgozik megerősödésén. Ezt az ígéretét beváltotta, Kovács Bélának segítségére volt, aki tulajdonképpen az ügyek vitelét intézte, mert Pataky László semmi változást nem eszközölt a szövetség addigi munkájának irányvonalában. A decemberi közgyűlés ugyan őt választotta meg elnökké, a gyűléseken részt vett, de a központi irányításba nem szólt bele. Azt tette, amit mi Kovács Bélával „javasoltunk”

⁷⁴ Jaross Andor – szélsőjobboldali politikus. 1938. nov. 15-től 1940. ápr. 1-ig az Imrédy-kormányban, majd a Teleki-kormányban a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere. 1940. október 7-én Imrédyvel a Magyar Megújulás Pártja megalapítója, majd országos pártvezetőhelyettese.

⁷⁵ Rupprecht Olivér – földbirtokos, szélsőjobboldali politikus. 1920-tól 1922-ig kereszténypárti programmal képviselő. 1927-től felsőházi tag. 1939-től a Magyarság Lapkiadó RT elnök vezérigazgatója és a lap főszerkesztője.

⁷⁶ Ráttkay R. Kálmán – író, szélsőjobboldali újságíró. 1939-től a Magyarság felelős szerkesztője.

⁷⁷ Magyarság, 1944. március 31, április 1.

A Parasztfőiskolás Szakosztály megalakítása

Már 1943 júniusában a Zsindelyné Tüdös Klára rendezésében megtartott zártkörű baráti összejövetelen, ahol Nagy Ferenc beszélt a Györffy-kollégium és a Parasztszövetség lehetséges kapcsolatáról, szóvá tettem Horváth Lajoséknak, jöjjenek hozzánk, alakítsanak szakosztályt, hogy együttműködésünk még gyümölcsözőbb legyen. Bizalmas viszony volt már akkor köztünk, hiszen a nép háborúellenes hangulatának, tevékenységének fokozására az MKP (Békepárt) röplapjait terjesztettük a Szövetség tagjai között. Horváth Lajosnak tetszett a gondolat, és a további előkészítés alapján 1943. november 25-én megalakították a Parasztszövetség Paraszt-főiskolás Szakosztályát, melyhez a szövetség novemberi választmánya már előzőleg hozzájárult.

A szakosztály elnökévé Horváth Lajost választották, és mellé intéző bizottságot állítottak. A szakosztály célja: a paraszti származású főiskolás ifjúságot egybegyűjtse a Parasztszövetség keretein belül, biztosítsa, hogy ez az ifjúság munkálkodása révén a néphez való hűségében megmaradjon, öntudatosan vállalja és munkájával előrevigye a dolgozó parasztság ügyét. Munkatervüket is elkészítették, eszerint minden csütörtökön este 8 órakor jönnek össze a Parasztszövetségben. Közvetlen feladatul a parasztság igaz történelmének feltárását, feldolgozását és megismertetését jelölték meg.

Nagyon örültünk, és én egy szál magamban különösen örültem Horváth Lajosék mellénk állásának. Roppant nagy eredményt vártam együttműködésünktől, ami be is következett volna, ha a háborús viszonyok ezt a szükségszerű teremtő munkát derékban el nem törik. El nem múltó dicsőséget, eredményt jelentett volna, ha a fiatal tudósok megírják a parasztság igaz történetét, egyéb más mellett, melynek elmaradása – ki tudja, valaha is sor kerülhet-e rája? – pótolhatatlan vesztesége magyar társadalmi életünknek. Talán soha ilyen alkalom és tetterekészség nem merült fel a magyar életben, mint akkor.

1944 februárjában azonban engem is behívtak katonának, s a lengyelországi Deblinbe kerültem. Az itthoni életből kikerültem, de barátaimmal nem szakadt meg a kapcsolatom. A Függelékben a hozzám küldött levelekből közlök néhányat, amelyek jól tükrözik: mi történt a Parasztszövetséggel és a közeli barátaimmal.

FÜGGELÉK

1.

Dancs József levele Vörös Vincéhez
Budapest, 1944. március 11.

Kedves Barátom!

Tábori lapodat megkaptam, és kérésedet a lehetőséghez mérten teljesítem. Beszereztem számodra egy lengyel–magyar–német nyelvkönyvet, amit mellékelten küldök. Most már ezután lesz lehetőség szélesíteni nyelvi tudásodat. Azontúl pedig nyisd ki, Vincém, a szemedet, és nézzél jól körül, hogy aztán, ha hazakerülsz, beszámolhass nekünk polóniai tapasztalataidról.

Itthon nincs különös újság. Csütörtökön a Kis Újságnál átvoltam, és beszéltem a Főszerkesztő^{7 8} úrral. Ígérte, hogy Neked a fizetésed folyósítja. Remélem, feleségednek valóban el is küldik, de én azért megkérdézem majd a Titkárságot.

A Kalászt^{7 9} most nekem kell egészen csinálni. Szid is Béla, mint a bokrot. Különben a Központban is megfogyatkozott a munkaerő. Csak a Jucika^{8 0} van egyedül. Vali^{8 1} elment és Jolika^{8 2} Nagy Ferinek dolgozik. Így aztán van dolog bőven. Közben a Szövetkezet engedélye^{8 3} is megjött, és Holló Jóska^{8 4} nagy reményekkel néz a jövő elé. A lapengedély is megvan már.^{8 5} Illetve hamarosan kézben lesz. Csizmadia András bá lesz a felelős szerkesztő és kiadó. Hogy mikor küldjük címre belőle az első számot, nem tudom.

A Kis Újsághoz írott lapodat átadta Dessewffy, és én a Kalászban helyeztem el üzenetedet.

Most én Tereskére^{8 7} megyek. Gazdakör csatlakozik. Iliás is leszerelt, de azt ígérték, hogy rövidesen visszahívják. Buzás pedig kórházban van a gyomrával. Szóval van itthon is baj, illetve gond éppen elég.

Perr Viktor^{8 8} küldött egy levelet és benne egyik uradalmi ispán életrajzát. Megírtam neki, hogy nem vagy idehaza. A többi levél nem személyes dolog, és így azokat tudom intézni.

Darvas és Antalfy^{8 9} leszerelt. Hát Te?

^{7 8} gr. Dessewffy Gyulával.

^{7 9} A Kis Újság Magyar Kalász c. rovatát.

^{8 0} Bulat Júlia gépíró.

^{8 1} Asztalos Antalné – gépíró, a Parasztszövetség alkalmazottja.

^{8 2} Simon Antalné.

^{8 3} A Parasztszövetség 1943. június 20-án tartott rendes évi közgyűlésének idején alakult meg a „Magyar Parasztok Országos Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezete”. Elnöke Plósz István kormánypárti képviselő lett. Az igazgatósági tagok a Parasztszövetség vezetői és aktivistái közül kerültek ki.

^{8 4} Holló József – tisztviselő, a „Hangya” szövetkezet alkalmazottja.

^{8 5} Az indulástól kezdve napirenden szerepelt, hogy a Parasztszövetség saját hetilapot indíthat. A lapengedélyt azonban nem a szövetség, hanem az általa javasolt korlátolt felelősségű társaság kapta meg 1944 februárjában. (Vörös Vince közlése.) A Magyar Parasztlelet főszerkesztője Dancs József lett volna. (Dancs József közlése.)

^{8 6}

^{8 7} Tereske – Nógrád megyei község.

^{8 8} Perr Viktor – katolikus pap, a katolikus főiskolás ifjúsági szervezet, az Emericana pécsi igazgatója. A 30-as évek második felétől a Független Kisgazdapárt tagja, majd a pécsi pártszervezet elnöke.

^{8 9} Antalfy Gyula - kisgazdapárti újságíró, a Kis Újság belső munkatársa.

Hogy vagy? Mi újság? Hogy telnek a napjaid? Remélem, arra is tavaszodik már. Itt Pesten most olyan langyos borús a szombat délután. Somogyi Imrét vártam, de mondják, hogy betegen jött haza Erdélyből, és teljesen be van rekedve. Így hát egyedül megyek Tereskére.

Kovács Bélával beszéltem a héten hosszan és részletesen. Nekem valahogy úgy tűnik fel, hogy én nem sokáig leszek itt. Szóval vannak dolgok, amelyek elkedvetlenítenek. De fene egye a világot. Van nekem tollam is! Nem esek kétségbe.

Most nem írok többet. Vigyázz egészségedre, és minél előbb vezéreljen haza az Isten.

Szeretettel és barátsággal ölel
Jóska

Kézrel írt levél. Rajta kézírással: Ér.k.(ezett) Deblin, 944. III. 17. Válasz 1944. március 19. V.(ince)

2.

Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
Budapest, 1944. március 17.

Kedves Vincém!

Most, amikor a második leveledet kapom, akkor hozza vissza a posta az első leveledre írott válaszomat. Valahogy rosszul címeztük a tábori postaszámot. De remélem, hogy azért azt is kézhez kapod.

Sajnos, bizony nagyon hiányzol, és éppen a legrosszabb időben kellett bevonulnod, amikor egyéb személyzeti hiány is fennforog. Dancs Jóska-t kissé tempiroztam, s így valamivel ütemesebben hasznosítja magát. A lapügyet végképpen levettem a napirendről, mivel a kormány Csizmadia Andrást akarta kiadónak és szerkesztőnek is, továbbá a laptulajdon jogát is reá akarta ruházni. Így tehát felborítottam az egész kft. ügyet, s jelenleg várakozó álláspontra helyezkedtünk.

A szövetkezet lassan megindul, s valószínű, hogy egy-két titkárt átcsoportosítok a szövetkezeti vonalra. Egyébként is valószínű, kénytelen leszek egy-két leépítést eszközölni. Tudomásodra adom azt is, hogy a napokban megint szidtalak, mivel egy-két levélben ismét a kalászos könyv⁹⁰ kérdése kezdett felszínre vetődni, továbbá bizonyos fényképek ára körül van zavar. Ezek helyett inkább szerveztél volna még jobban, mintsem ilyen zűrzavaros dolgokkal foglalkoztál. Korábbi levelemben szabadjegyről nem írtam, azonban h. elnökünk és egyes körök arra szorítanak, hogy megkérjelek, hogy szabadjegyedat légy szíves címemre az igazoló lappal együtt visszaküldeni. Nagyon jólesik, ha néha írsz egy pár sort, s én a magam részéről is örömmel fogok rá válaszolni s Téged mindenről tájékoztatni.

Sok szerencsét kívánva,

szeretettel köszönt:
Kovács Béla
orsz. főtítkár

Géppel írt levél a Parasztszövetség levélpapírján. Rajta kézírással: „Érk.(ezett) Deblin, 1944. ápr. 14-én. Válasz ment 1944. ápr. 15.”

⁹⁰ Az arany- és ezüstkalászos gazdák 1943-as évkönyvéről van szó.

3.

Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
Mecsekalja, 1944. április 18.

Kedves Vincém!

Távirati stílusban írok . . . Köszönöm üdvözlétedet. Nagyon vártam leveledet, mert nem tudtam már kívülről tábori számodat, s így nem írhattam. Azt hiszem, hogy már tudod az eseményeket. Felozlattak bennünket a német megszállás első pillanataiban mindjárt.⁹¹ A központba minden ott maradt, hogy ezzel is bizonyítsuk, hogy semmiféle politikai munkát nem végeztünk. Jelenleg le van a központ pecsételve. De ennél szomorúbb esemény is történt éppen a mai napon, délután négy órakor. *Ferit a német gestapo letartóztatta.* Le vagyunk sújtva a fájdalomtól . . . semmit sem tehetünk . . . Sok kellemetlenségem volt már nekem is, de még megvagyok. Kapom a leveleket az országból szanaszét. Ez ad egy kis örömet . . .

Többet nem írok! Vigyázz, Nagyon vigyázz a lehetőségek szerint testi épségedre. Írd meg, ha lehet, hogy mi a beosztásod. Nagyon aggódom érted. Valószínű, hogy hamarosan én is bevonulok.

Nagyon kérem az Úristent, hogy életben találkozzunk, mert akkor sok minden másként lesz . . .

Néha írjál!!!! Én is írok majd, ha lehet . . .

Sok szeretettel ölel a távolból:

Béla

Géppel írt levél. Kovács Béla kézzel rávezette: „Kistóttal⁹² óvatosan levelezz!! . . .”

A levélen Vörös Vince kézírásával: Erk. Deblin, 1944. ápr. 22., válasz ment 1944. ápr. 24.

4.

Dancs József levele Vörös Vincéhez
Ács, 1944. április 21.

Kedves Barátom!

Néhány nappal ezelőtt írtam Neked egy tábori lapot, és hogy most újra levelet kaptam Tőled, újra írok, hogy megnyugtassalak. Már amennyire meg tudsz nyugodni odakint.

Tudatom, hogy jól vagyok családommal együtt. Dobi Pistán kívül alig találkozom valakivel a régi munkatársak közül. Ugyanis nem járok Pestre, ha csak valami komoly és fontos dolog nem szólít oda. Most ugyan készülünk Pistával, hogy elmegyünk Mecsekaljára Bélához, mert sok lenne a megbeszélni való.

Kérdezed Gombást, Buzást. Egyikről sem tudok bizonyosat, de Gombás úr nem lett ez ideig főszerkesztő. Nem hallottam róla semmit. Hasonlóan Buzásról sem. Tán mindkettő alul maradt. A Kis Újságot nem vették át. Dessewffy visszaadta a lapengedélyt, és így megelőzte a betiltást. A többi megmaradt napilapnál is nagy változások vannak. És alig múlik el nap, hogy ne jelenne meg lapbetiltó végzés. Szóval folyik a felszámolás. Én most csak a Dolgozó Magyarországhoz⁹³ írok. Még az a régi. A Növénytermesztők Lapja⁹⁴ nem jár, és így nem tudom ellenőrizni, hogy lehozták-e írásod. Kemendi felügyelővel⁹⁵ sem találkoztam a változás óta. Ő nem jár erre, én pedig nem voltam Pesten. A héten

⁹¹ A Parasztszövetséget a belügyminiszter 169 611/1944. VII. b. rendeletével 1944. március végén oszlatta fel.

⁹² Kis Tóth József – módosparaszt (Málom, Baranya m.), 1939-ben a MÉP képviselőjelöltje, s csak 1944 végén lett a Független Kisgazdapárt tagja. Részt vett az arany- és ezüstkalászos gazdák mozgalmában. A Parasztszövetség alapító tagja. (Vörös Vince közlése.)

⁹³ Dolgozó Magyarság. – Kormánypárti ifjúsági szervezet, a Fialat Magyarság Szövetség hetilapja. A szövetség senior elnöke Teleki Pál halála után Bárdossy László lett.

⁹⁴ Növénytermesztők Lapja – a Földművelésügyi Minisztérium szaklapja.

⁹⁵ Kemendy József – gazdasági felügyelő, 1942-től a Győr megyei gazdasági felügyelőség helyettes vezetője.

Magyar Csik Jóska⁹⁶ táviratozott, hogy lejönne hozzánk két hónapra a feleségével, de nem érkezett meg a mai napig. Pestről ugyanis mindenki vidékre húzódik, mert ott nagyon is alacsony az életbiztonság. Most ugyan 4 nap óta csönd van, és újra kezd visszatérni a nyugalom. De lehet, hogy nem alszunk az éjszaka. Mert úgy szokott az az angol „látogatások” miatt történni.

No, de nem esünk kétségbe. Nincs olyan nagy hiba. Ami azt illeti, háború van.

Kérdezed, mihez kezdek?

Vincém, nincs semmi töprengeni való. A parasztműhely változatlanul ép, és igazán nem szoktam el a kapa-kasza forgatásától. Azontúl írogatok, de bizony nincs hozzá túlságosan nagy kedvem. Nem is lehet rajta csodálkozni. Most jobb a határban, jobb a szabadban. Százszor inkább a parasztműhely, mint egy hivatal.

Még itthon vagyok, bár nem tudom meddig. No, de ez másnál is nyílt kérdés. Egyéb újságot nem tudok. Írj!

Viszontlátásig ölel
Dancs józsef

Kézrel írt levél. A levélre rávezetve: Ér. Deblin, 1944. ápr. 25. Válasz ment 1944. ápr. 28.

5.

*Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
Mecsekalja, 1944. április 24.*

Kedves Vincém!

Ismét örömmel vettem kissé szemrehányó soraidat, mely szerint még csak most kaptad meg márc. 27-én kelt levelemet. Igazán sajnálom, hogy nem kaptad meg leveleimet. Két levelet küldtem Pestről s egyet pedig 4–5 nappal ezelőtt, amit remélem, már megkaptál. A Szövetség feloszlása után mindaddig nem írhattam, amíg Te nem voltál kedves egy-két sor ünnepi üdvözlötet küldeni, mert a központban maradt a tábori számod, s kívülről pedig nem tudtam.

Úgy látom, az eseményeket tudod, s előbbi levemben pedig megírtam Feri lefogását. Még mindig le van fogva. Helyzete változatlanul aggasztó és bizonytalan. Nagyon aggódunk érte. Én itthon vagyok. Sok levelet kapok optimista tartalommal s hűséges barátsággal tele. A mai napon volt nálam B. Szabó. Tegnap pedig Dobi és Dancs. Beszélgettünk, terveztünk . . . A szövetség körül még tart a vihar. Úgyanis felhívtam Patakyn keresztül a kormánypárti képviselőket, hogy tiltakozzanak a betiltás iránt. Úgy látom, megtették. Úgy látszik, mintha Buzás is mozgolódna politikai barátai körében eziránt. Ez a dolog odáig ment már, hogy a mai napon Pataky táviratilag Pestre kérte Kistóthot, a Belügyminiszterhez mennek. Engem nem értesítettek semmiről. Tehát vajúdik minden. Én még rosszabb fejleményeket várok minden téren.

A Szövetkezetet Holló úgy otthagya, mint Pál az oláhokat. Pedig ezt lehetne csinálni, megvan az engedély rá, s nincs betiltva. Úgy látom, nem törődik vele senki.

Akik írnak Hozzád, válaszodban a baráti hűségre biztasd őket, mert ez mindennél többet ér . . .

Sok tervem van, melyeket Pista és Jóska is helyeselnek. Míg tehetem . . . éber leszek, s igyekszem a békeidőkre előkészíteni, természetesen csak tervben, nemzetérdekű munkákat, s a jövőben még jobban ragaszkodom elgondolásaimhoz s észrevételeimhez, mint eddig tettem, mert most is sok minden bizonyítja korábbi elgondolásaimnak helyességét.

Nagyon jó lenne, ha most beszélgethetnék Veled. Kérem az Istent, hogy ez majd sikerüljön s mindkettőnket, de különösen drága hazánkat.

Ebben bizva, addig is, amíg majd megint tájékozthatlak, maradok sok szeretettel híved:

Béla

Géppel írt levél. Kézrel ráírva: Ér. Deblin, 1944. ápr. 29. Válasz ment: 1944. máj. 4.

⁹⁶ Magyar Csik József – újságíró, a Kis Újság belső munkatársa.

5/a

*Dobi István levele Vörös Vincéhez
Szöny, 1944. április 29.*

Kedves Vincém!

Lapodat köszönettel vettem. Örülök, hogy gondoltál rám. Igen, Vincém, idehaza dolgozok. Bélánál Danccsal együtt vasárnap voltam. Szegény Feri, nem szabad. 21-én vitték el őt.⁹⁷ Bélák mindent megtettek, hiába. A jegy e pillanatban még jó. Talán nálunk felejtik. Kiss Gergely, úgy tudom, otthon van. Marciról⁹⁸ nem tudok. Állítólag Jucikát vizsgálni próbálta, hogy ő meg fogja menteni a Szövetséget, s nem marad állás nélkül. Persze, ebből semmi sem lett. Hát, igen, Vincém, fájdalommal gondol az ember arra, ami van. Keserves munkánk eredményét, bár az igazán nemzeti és magyar érdeket kívánt szolgálni, csak így egyszerűen felrúgták.

No de ne csüggedjünk. Nagyon vigyázz magadra, Vincém, egészségesen térj haza.

Ölel szeretettel:
D. Pista

Kézrel írt postai levelezőlap. Az eredeti Tegzes József OTP igazgató (Pécs) bélyeggyűjteményében található. (Vörös Vince közlése.)

6.

*Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
Mecsekalja, 1944. április 30.*

Kedves Vincém!

Igazán jólesett, hogy f. hó 24-én már egy egészen részletes levelet küldtél. Két körülmény hatott rám igen jól, melyet közöltél. Először is, hogy jó beosztásod van, s jól érzed magad. Továbbá pedig, hogy előfordulhat mielőbbi hazajövedel. Bevallom, magam is nehezen hiszek ebben, hiszen innét is visznek ki mindenkit. De igazán nagyon örülnék, ha hazajönnél, hogy legalább még egyszer találkozhatnánk, mielőtt én is elmegyek valamelyik frontra. Írod, hogy levelet kapsz barátainktól. Én is kapok napról napra. Hűségéről és kitartásáról tanuskodnak ezek a levelek. S ez bizonyítja, hogy mégsem végeztünk potya munkát. Igyekszem magam is a *baráti* kapcsolatokat tartani mindenkivel. Dancs, Dobi és B. Szabó a múlt napokban voltak nálam. Buzást internálták Kistarcsára, de már szabadon van, s várom látogatását. Iliásról semmi hírem nincs. Somogyi valahol az országban kubik munkát végez. A Holló visszament a Hangyához, de egyetlen sort sem ír. Úgy menekült, mint a patkány a süllyedő hajóról. Elvitte az írógépet s több egyet-mást. De arra sem méltat, hogy legalább levélben érintkezne velem. Én nem tudok neki írni sem, mert még a címet sem tudom. De ha eljön az ideje, s . . . be rúgom, hogy csak na! Patakyt ajánlott levélben szólítottam fel, hogy mivel ezt a kormányt is támogatja, tiltakozzon képviselő társaival együtt a parasztság nevében a szöv. betiltása ellen és az ezzel kapcsolatos vád ellen. Pontokba foglaltam követeléseimet. Pataky akcióba is lépett, s a napokban jelentkezett a belügyminiszternél kihallgatásra, amelyre táviratilag meghívta a parasztképviselőket, csak a kormánypártiakat, Kis Tóthot, Nagy Ernőt⁹⁹ és S. Bálint Györgyöt.¹⁰⁰ Engem meg csak nem is értesítettek. Persze, nem jutottak a miniszterhez, továbbá összevesztek a mondanivalón. Most egy memorandumot akarnak beadni, de ezt én csináljam meg. Én pedig nem csinálom meg, mivel látom,

⁹⁷Nagy Ferencet a Gestapo 1944. április 18-án tartóztatta le.

⁹⁸Buzás Mártonról.

⁹⁹Nagy Ernő – módosparaszt. A Makói Gazdasági Egyesület ügyvezető alelnöke. A Független Kisgazdapárt tagja. A Parasztszövetség Csanád megyei szervezője, majd vezetője.

¹⁰⁰S. Bálint György – módosparaszt. 1922-től a Makói Gazdasági Egyesület elnöke. A Duna–Tisza-közi Mezőgazdasági Kamara és az OMGE alelnöke. 1927-től felsőházi tag. A Magyar Élet Pártjának tagja. Támogatta a Parasztszövetség szervezkedését.

hogy csupán klikkszerűen akarják csinálni a dolgot, s személyi rehabilitációt akarnak. Ehhez én nem vagyok hajlandó közreműködni.

Ezenkívül Buzás és Kassa¹⁰¹ is mozgolódnak és hetvenkednek saját pártjukban, s a jelek szerint igen keményen kiállnak a szövetség mellett. Én mindenesetre várom csendesen a fejleményeket, s csupán csak annyit és olyant teszek, ami kizárólag az egész parasztság érdeke, s ami a jövőbeni célkitűzéseknek is megfelel.

Sokszor elfog a keserűség, és sóvárogva kívánkozom az ellenség golyója elé vagy bombája alá, hogy megszűnne a halállal minden aggóató lelki szenvedésem. De könnyebb percembe mégis kérem a jó Istent, hogy engedje megélnem a háború végét, hogy a most szerzett tapasztalatokból eredő akaratommal és erőmmel majd szolgálhassam nemzetemet és fajtámat. A tettekézség szinte szétrobbant, de mégis tehetetlen vagyok. A reménnyel csitítgatom magam.

Feri még mindig fogva van. Egy kis remény felcsillant a kiszabadulása felé, de még nem bízom benne teljesen. Ha ez megtörténik, azonnal értesítek. Addig is meleg szeretettel és barátsággal öllelek:

Béla

Géppel írt levél. Kézszel rávezetve: Érsk. Deblin, 1944. május 16.

7.

*B. Szabó István levele Vörös Vincéhez
Békés, 1944. május 21.*

Kedves Vincém!

Nagyon jól esett baráti soraidat olvasni. Nagyon örülök, hogy jó egészségben tudhatlak. Ez ideig még engem nem háborgattak. Remélem és bízom benne, hogy most már nem fog bántódásom lenni. Szegény Feri¹⁰² fogva van, úgy tudom, még mindig Pécsen. Semmit sem tudunk az érdekében tenni. Most már fogva van Tildy¹⁰³ is. Kiss Gergelyt és Rácz Lajost elvitték. Érdeklükben az eljárás folyamatban van. Béla odahaza van, neki nincs semmi baja. A szövetség érdekében ez idő szerint semmit sem tudunk tenni, minden ilyen egyesülést feloszlattak. A párt feloszlataa folytán pártonkíüliek lettünk. Összejövetel egyáltalán nincs, még egymásról is tájékozatlanok vagyunk. E hét szerdjára össze van híva a parlament. Azt hiszem, csak néhánynapos lesz. Állandóan idehaza vagyok. Gazdálkodom. Most nagyon sok esőnk van, gyönyörűen néznek ki a vetések. Egyébként mindent háttérbe szorít a háborús erőfeszítés. Sok dolgunk és gondunk van, és sokat gondolunk rátok.

Kedves Vincém: az elkövetkező pünkösdi ünnepekre igaz baráti szívvél kívánom, hogy egészségben, épségben tölthesd, ha messze is K. családí körödtől és szeretteidtől. Szerető szívvél gondolunk rátok, és kérjük az Istent, óvjon meg minden veszedelemtől.

Meleg baráti szívvél köszönt

B. Szabó István

Kézszel írt postai levelezőlap. Kézszel rávezetve: Érsk. Deblin, 1944. május 29.

¹⁰¹ Kassa István – tarnabodí módosparaszt. A Parasztszövetség Heves megyei szervezője, majd vezetője. Noha Buzás barátja volt, nem rokonszenvezett a nyilasokkal. (Vörös Vince közlése.)

¹⁰² Nagy Ferenc

¹⁰³ Tildynek sikerült elkerülnie a letartóztatást.

8.

*Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
(. . . .) 1944. május 29.*

Kedves Vincém!

Éppen írni akartam, amikor megkaptam 23-án kelt leveledet. Sietek is a válasszal, mert rövid idő múlva indul a vonatom Hobolba,¹⁰⁴ s utazom tengerit kapálni.

Legutóbbi levelem óta történtek egyes-más dolgok. Először is sajnálattal arról értesítlek, hogy Feri még mindig „üdül”. Sőt most már Pesten. Ugyanis pár nappal előbb szállították el. Akkor, amikor pedig azt hittük, hogy szabadon engedik. Azért reménykedtünk, mert egy kérvényt adtunk be a miniszterelnökhöz több száz gazda aláírásával Baranyából, hogy járjon közbe szabadlábra helyezése ügyében. A dolog még mindig úgy néz ki, hogy reménykedhetünk. Egyébként még 5 megyében gyűjtettem az aláírásokat.

A szövetség ügye lehalkult. Én nem forszérozom. Mások meg úgy látom, tehetetlenek. De ez nem is baj, mert úgys lehetetlen lenne csinálni. A Pataky-féle parasztek most még kevésbé törődnek az ügyvel, mert meghosszabbították a mandátumukat, s ez nekik egyelőre elég. Sajnos, ez a jó érzés még karakánabbnak hitt embereknél is (B. Szabó) kiütközik.

A parasztság felé azért *minden* oldalról történik kacsingatás és számításbavétel. Sajnos, csak mint eszköz s nem mint tényező felhasználás végett. Szinte egyenesen jó sokszor, hogy olyan nagyfokú a parasztságban a nemtörődömség, mert, ha minden kísérletre reagálna, hát bizony százszorta széttagoltabb lenne. Szerintem a leghelyesebb a türelmes hallgatás.

A napokban Pesten voltam s tárgyaltam Dfi. Gyulával,¹⁰⁵ több vezető emberünk társaságában. Téma: a jövő feladatai. Óvatos voltam és határozott, annál is inkább, mert Gyulán keresztül *mások* is szeretnének beleszólni a dolgokba, illetve szeretnék a *mi* dolgainkat *magukéhoz igazítani*. Részletesen nem írhatom meg a dolgot, de biztosra veszem, hogy helyeselnéd magatartásomat. Természetesen magatartásommal nem rontom el a kapcsolatokat, de esetleges cselekedetek kizárólag csak a parasztság érdekének megfelelően történhetnek.

Valahogy olyan kiegyensúlyozottnak érzem magamat, s érzem azt is, hogy világosan látom a problémákat. Ne hidd, hogy ez beképzeltség, de a bekövetkezett események sok olyan meg nem hallgatott javaslatomat igazolták, melynek betartása esetén több dolog másként történt volna. Ezt egyébként most már Feri is részben beismeri. A jövőben, a jól átgondolt elgondolásaimhoz száz-percentig ragaszkodni fogok.

Nagyon jó lenne, ha itthon volnál, vagy legalább szabadságra hazajöhetnél, hogy legalább megbeszélhetnék Veled egyet-mást. Tisztára magamra vagyok hagyatva. Ugyanis akik itthon vannak, azok ilyen tekintetben nem számítanak. Érzem a felelősséget. Így tehát kevesebbet teszek, mint hogy esetleg elrontsak valamit. Nem tudom ugyan, hogy meddig csinálhatom ezt is, mert a jelek azt mutatják, hogy hamarosan beöltözöm én is. Ha ez bekövetkezne, vagy más valami fontosabb történne, akkor értesítlek. Addig is sok szerencsét kívánva

szeretettel ölel

Béla

Géppel írt levél. Kézzel ráírva: Ér. 1944. június 5.

¹⁰⁴ Hobol községhez (Somogy m.) tartozó Hobolypusztán volt Kovács Béla földje, odajárt gazdálkodni. (Vörös Vince közlése.)

¹⁰⁵ Desseffy Gyulával.

9.

*Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
(. . . . .) 1944. június 22.*

Kedves Vincém!

Nagyon aggódtam, hogy ilyen későn kaptam Tőled levelet. Már azt hittem, hogy valami bajod történt. Éppen írni akartam, amikor jött leveled.

Jólesik, hogy egyetértesz velem az óvatosságban és keménységben. Ez a magatartásom az utóbbi napokban még fejlődött. Nagyon összerúgtam a patkót Dfy. Gyulával.¹⁰⁶ Sajnos, ezzel kapcsolatosan igen szomorú tapasztalatot kellett szereznem a parasztkitartással kapcsolatosan. Cserbenhagyott Dancs, Dobi és Szabó Pali (szigetszentmiklósi)¹⁰⁷. Egy fontos ügyben való döntésben (melyről már múlt levelemben a lehetőséghez mérten tájékoztattalak) a gróf mellé álltak.¹⁰⁸ Persze, azonnal otthagytam őket a baráti viszony épen tartása mellett. Nem haragszom rájuk, csak sajnálom őket s fajtánkból még nagyon sokakat, akik ékes, de szomorú bizonyítékai a közügyi éretlenségnek. Úgy látszik, ezt nem is lehet megtanulni, hanem valamilyen mértékben születni is kell erre. Különösen baj az ilyen éretlenség olyan embernél, aki puha is. Most pedig félre a puha és buta emberekkel. Tudom, hogy kissé zavarosnak találok közlésemet, de levélben nem lehet kimagyarázni. Éppen ezért próbálj valahogy akármilyen rövid szabadságot szerezni, hogy legalább egy-két órát beszélgethettünk. Nagyon magamra vagyok hagyva. Pedig a feladatok nagyobbak, mint amikor többen voltunk. *Feri helyzete súlyosbodott. Pécsről már Pestre szállították.* Minden akció kudarcba fullad, mely a kiszabadítását célozza. Most a parasztképviselőkkel kísérletezem, de még nem is válaszolnak levelemre. Tele vagyok aggodalommal. Most már csak a jó Istenben bízom.

Az események gyorsan következnek egymás után. Új helyzetek teremődnek majd, csak tudjuk megállni helyünket, ez a fontos. Magam részéről mindent elkövetek. Bár igen nehéz, mert kettős álláspontot vallok, megállni és megmaradni az események sodrában és viharában, továbbá készen lenni, sok erőt takarítani a jövő feladataira. Ezt csinálom, akár tetszik egyeseknek, akár nem. Továbbra is tájékoztatlak. Addig is ölel

Béla

Géppel írt levél. Kézzel ráírva: Ér. Biala-Podlaska, 1944. június 29.

10.

*S. Hegedűs László levele Vörös Vincéhez
Nagykőrös, 1944. június 25.*

Kedves Vincém!

Ne haragudj rám, amiért ilyen hosszú idő alatt készültem el egy levéllel, de ezt egy új házas embernek, és egy sokmunkájú parasztnak meg lehet bocsátani. Mifélnék nincs különösebb újság, s ha az asszonyok nem félnének a bombázástól, csak a tirátok gondolásból tudnánk, hogy van háború. Nem tudom, milyen körülmények között élsz, de nem gyerekjáték ez. Sok függ attól, az ember milyen szemszögből látja a dolgokat. Én mindig tanulni akartam. Sok mindent lehet, ugye? Ott lesz az

¹⁰⁶ Dessewffy Gyulával.

¹⁰⁷ Sz. Szabó Pál – kigazda, kertész (Szigetszentmiklós, Pest m.). Itt Erdei Ferencsel került szorosabb kapcsolatba, a Nemzeti Parasztpárthoz csatlakozott már a felszabadulás előtt.

¹⁰⁸ Hallósy Bélának, a Kis Újság igazgatójának rózsadombi lakásán tartott összejövetelen többek között szóba került a fegyveres ellenállás megszervezésének szükségessége. Dessewffy, Dobi, Dancs és mások az aktívabb ellenállás mellett kardoskodtak, míg Kovács Béla ellenezte, ill. lehetetlennek tartotta a Parasztszövetség tagjainak a felfegyverzését. Ld. bővebben: *Dancs József: Utak és állomások.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978, 190–191.

emberből férfi. Csak bizony sok ott marad örökre, de azt hiszem, neked is az a véleményed, egy pár hónap mindenkinek elkélne belőle. Itthon mozgalmas az élet, különösen a zsidókérdés körül. Kőrösön a 20 éve kikeresztelkedett zsidókat is elvitték gettóba. A mi kalászosaink most csak ki-ki a falujában él. Jóska¹⁰⁹ és Imre¹¹⁰ is megvan, biztosan tudod. Elfogy a papír. Várom válaszod. A jó Isten segítsen haza.

Laci

Kézrel írt postai levelezőlap. Rávezetve: Érck. Biala-Podlaska, 1944. június 30.

11.

*Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
(...) 1944. augusztus 20.*

Kedves Vincém!

Nagyon vártam már soraidat, mert igen aggódtam érted. Ugyanis rossz híreket kaptunk felőletek. Nagy megkönnyebbülést jelentett aztán soraid átvétele. Igazán jól esett az a részletesség leveledben, mellyel tájékoztattál egy-két eseményről.

Bizony, mi is úgy látjuk, hogy érik a béke. De tudjuk azt is, hogy nagy árat kell ezért még fizetnünk. Sajnos, tehetetlenek vagyunk mi itthon az eseményekkel szemben. Annál inkább tehettek majd ti valamit. A helyzet mindinkább zavarosabbá válik.

Kérzed, hogy élünk-e mi itthon közösségi életet. Hát úgy megye viszonylatában igen. Országosan csupán egyesekkel, csak levélbeni érintkezést tartok, az is mindinkább ritkul a bevonulások miatt. Mindenesetre mindent elkövetek, hogy lehetőleg mindenről informálva legyek azért is, hogy majd Ferit és Téged megszabadulástokkor tájékoztathassalak. Egy bizonyos, a mi fajta parasztjaink nyugalommal, türelemmel, de megvannak. A Kassa Pista vonal erősen mozgolódik. Messzemenő terveik vannak, s ennek megvalósítása érdekében fáradoznak. Már odáig elmentek, hogy a Faluszövetség élére is kormánybiztost rendeltek ki Gáspár Ferenc¹¹¹ zalai kisgazda, felsőházi tag személyében. Most tartottak egy nagy értekezletet Pesten, ahol a tennivalókat beszélték meg, s ahol egy olyan parasztszervezetet akartak felállítani, mint a Kamara. Anyagi alapjául a kamarai illetékhöz hasonló adóilletéket akartak tenni. Sajnos – az előttem fekvő jelentések szerint – úgy látom, hogy többet foglalkoztak – aljas módon – velünk, mint honmentő tervükkel. Azt hiszem, hogy most, mivel Imrédy végképp megbukott,¹¹² jégre kerül az egész terv. Bár ebben a pillanatban kaptam Kassától levelet, melyben ismét arra kér, hogy találkozzam vele, hogy átbeszélhesse velem tervét, s segítsen neki. Persze visszaautásítom ismét, annál is inkább, mert az ő barátai (Gombás, Buzás, Börcs)¹¹³ aljasul támadtak bennünket.

Nem foglalkozom velük. Elég az én bajom a Feri miatt. Rettenetesen fáj, hogy nem tudok rajta segíteni. Pedig már kiépítettem összeköttetést Imrédy, Bárdossy, sőt még a Volksbund felé is. Sajnos eredménytelenül. Minden percben érzem lelkemben az ő testi s lelki szenvedéseit. De egyelőre tehetetlen vagyok.

Dezsőfi¹¹⁴ felé egyelőre megszakadtak dolgaim. De tudok minden lépéséről s minden kijelentéséről. Ugyanis nevünkben nyilatkozik s intézkedik. A napokban izentem neki, hogy ezellen

¹⁰⁹ Dancs József

¹¹⁰ Somogyi Imre

¹¹¹ Gáspár Ferenc – kisgazda, 1942-től felsőházi tag.

¹¹² Imrédy pártjának, a Magyar Megújulás Pártjának vezetőivel együtt 1944. augusztus 7-én mondott le.

¹¹³ Börcs János – 30 holdas kisgazda, (Bicske, Fehér m.). Hosszú évekig községi bíró. 20-as évek elején a Nagyatádi-féle Kisgazdapárt községi vezetőségének tagja. 1935 után a Griger-féle kereszténypárthoz csatlakozott. 1939-től MÉP-képviselő. 1940. október 11-én kilépett a kormánypártból, és Imrédy Magyar Megújulás Pártjához csatlakozott. (Ld.: *Farkas Gábor*: Politikai viszonyok Fehér megyében 1919–1945. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 242–243.).

¹¹⁴ Helyesen Desewffy.

tiltakozom. Az a bajom, teljesen magam vagyok. Gazdaságomban is súlyos differenciát idézett elő lovaim elvitele. 7–8 ezer pengő kellene egy pár lóért. Nem tudom honnét elővenni. Felszínen is akarom magamat tartani, a termék is gyenge volt, s így bizony gondjaim vannak.

Úgy látom, hogy rövidesen sok vonatkozásban új helyzet teremődik. Csak érzük meg ezt életben. Nagyon kérek, hogy, ha csak két sort érsz rá írni, feltétlenül írd. Így legalább tudom, hogy nincs bajod.

Azzal a reménnyel zárom soraimat, hogy most már nem leszel olyan hosszú ideig távol, mint már voltál. Ebben bízva s a jó Isten segítségét kérve szeretettel ölel

Béla

Géppel írt levél. Kovács Béla kézírásával a következő megjegyzés található rajta: „Ebben a pillanatban kaptam meg behívómat Pélmónostorra. Majd onnét írok. Szervusz.”

12.

*Kovács Béla levele Vörös Vincéhez
Pélmónostor, 1944. szeptember*

Kedves Vincém!

Legutóbb, hazulról írt levelemben jeleztem, hogy megkaptam behívómat. Most már mint katona írom leveleimet. Pélmónostoron vagyok, a 8/II. zlj. 6. századánál. Sorom jól megy, csak rettenetesen bosszant, hogy éppen most hívtak be, amikor az események azt kívánnák, hogy Pesten legyek. Ugyanis rövid időn belül – érzésem szerint – sok változás lesz, és jó lenne ezekbe beleszólni. Most majd megint illetéktelenek képviselnek bennünket is. Mivel az események gyorsan peregnek, arra kérek, hogy állandóan tartsunk egymással érintkezést. Ha leszerelsz, akkor is azonnal írd! Tele vagyok aggodalommal, mert rettenetes események következnek. Különösen családjainkra egy bekövetkezendő hadszíntér esetén. A dolog úgy néz ki, hogy én Pélmónostoron maradok. Persze, sosem lehet tudni, hogy miként döntenek az ember sorsáról. Amennyiben változás állna be helyzetemben, azonnal értesítelek. Nagy Ferivel is mi van, nem tudom. Szeretettel öllelek

Kézzel írt levél.

Béla

13.

*Dobi István levele Vörös Vincéhez
Budapest, 1944. szeptember 12.*

Kedves Vincém!

Lapodat igen nagy örömmel vettem azért, mert rég hallottam rólad és így bizony sokszor gondoltam még rosszra is. Vincém, hál Isten, csakhogy megvagy.

Híreid érdekesek, Vincém. Én nem tudtam Buzás stb.-ről, csak sejtettem. Szegény fiúk, ők túllóttek a célon, és ahogy látom, le is vitézlettek. Szolgálati ügyből kifolyólag utazok át Pesten. (Így sokat járok, sokat ér a jegyem.) Igen fájó az, hogy barátaink közül senkit nem találok itt. Új barátokkal ismerkedek. Elbeszélgetünk, ilyenkor olyan nagy szükségét érzem, hogy véleményeket halljam, de senki nincs. Magam belátása szerint dolgozok tehát fajtámért. Remélem, rövidesen együtt lehet a régi gárda, csak Te is vigyázz magadra, Isten óvjon minden bajtól.

Dancs katona. Sajnos, nem ír. Kint még nincs. Úgy tudom, a menetből vették ki valami tanfolyamra.

Béla ritkán írt, utóbb hallgat, nem tudom miért? Volt kis nézeteltérésünk egy alkalommal D. Gyula¹¹⁵ társaságában együtt. Azóta rideg. Nem mondom, némi igaza van. Abban azonban nincs, hogy most már életjelt se adjon magáról. Úgy érzem, a közös munkánkra még nagy szükség volna. Vigyázz magadra, ölel szeretettel

D. Pista

Kézzel írt levél. Dobi még megjegyezte: „Elég jó dolgom van.” Megadta címét is.

A levélre ráírva: Ér. Skierniewice, 1944. szept. 15.

¹¹⁵ Desewffy Gyula